

Aldersgrenser i sosiale medier og skole

Kandidatnummer: 160417

Innleveringsfrist: 12.12.2011

Veileder: Karl Harald Søvig

Antall ord: 12 810

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	4
1.1	Tema og problemstilling.....	4
1.2	Sentrale begreper i oppgaven	4
1.2.1	Barn	4
1.2.2	Alder og modenhet	5
1.2.3	Barns rett til å bli hørt, medbestemmelse og selvbestemmelse	5
2.	FNs Barnekonvensjon (BK) og Norges bruk av aldersgrenser	6
3.	Et utvalg aldersgrenser i norsk lovgivning.....	8
3.1	Innledning	8
3.2	Barnelovens aldersgrenser	8
3.2.1	Barn under 7 år	9
3.3	Offentlig saksbehandling.....	9
3.4	Den helserettslige myndighetsalder	10
4.	Barns rett til å publisere opplysninger om seg selv på internett.....	11
4.1	Innledning	11
4.2	Finnes det lovbestemte aldersgrenser for barns publisering av personopplysninger på internett?.....	11
4.2.1	Barnekonvensjonen	12
4.2.2	Personopplysningsloven	13
4.2.3	Datatilsynets retningslinjer	14
4.2.4	Oppsummering	16
4.3	Norsk rett i forhold til nettaktørenes aldersbestemmelser	16
4.3.1	Facebook.com og Deiligst.no	16
4.3.2	Nærmere om nettaktørenes egne aldersgrenser.....	17
4.3.3	Har internettaktørene plikt til å verifisere brukernes alder i samsvar med de grensene som de selv har satt?	18
4.4	Ved aldersregulering av barns egenpublisering på nett, vil da innholdet være avgjørende?	18
4.4.1	Er lovregulering av barns egenpublisering mulig?	18
4.4.2	Hvilke aldersgrenser kan være relevante i forhold til hvilket innhold?	19
4.5	Oppsummering	20
5.	Barns rett til medinnflytelse i skolen.....	21
5.1	Innledning	21
5.1.1	Tema og problemstilling	21
5.1.2	Aktuelle lover	21
5.1.3	Noen sentrale begreper	22

5.2	BK og norsk skolelovgivning	22
5.3	Krav til modenhet	23
5.4	Hvilke aldersgrenser gjelder for barns rett til å bli hørt?.....	23
5.4.1	Innledning.....	23
5.4.2	Rettigheter ved skolestart	24
5.4.3	Innflytelse gjennom elevråd	24
5.4.4	Skillet ved 12 år.....	25
5.4.5	Skillet ved 15 år.....	26
5.5	Oppsummering	28
6.	En sammenlikning av aldersgrenser innen to rettsområder.....	28
6.1	Innledning	28
6.2	Manglende konsistens.....	28
6.3	Er en helhetlig tilnærming mulig?	30
7.	Kildeoversikt	31
7.1	Litteratur	31
7.2	Henvisninger til internett	32
7.3	Lover og forskrifter	33
7.4	Forarbeider.....	33
7.5	Høyesterettsavgjørelser	34
7.6.	Internasjonale kilder	34
7.6.1	Den europeiske menneskerettsdomstol	34
7.6.2	Den europeiske unions domstol	34
7.6.3	FNs barnekomite/Committee on the Rights of the Child	34
7.6.3.1	General Comments	34
7.6.3.2	Generelle diskusjonsdager /Days of General Discussion.....	35
7.6.4	FNs generalforsamling	35

1. Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Norge var ett av de første land som gjorde FNs Barnekonvensjon (BK) til en del av nasjonal lovgivning da BK i 2003 ble inkorporert gjennom menneskerettsloven. Som en følge av dette endret Stortinget aldersgrensen for uttalerett i barneloven fra 12 til 7 år og andre aldersgrenser i norsk lovgivning ble også revidert. Departementet foretok imidlertid ikke noen helhetlig gjennomgang av regelverket. Temaet for denne masteroppgaven er nettopp en slik analyse av aldersgrenser som fenomen for å regulere barns rettsstilling. For å belyse emnet vil jeg se på rettstilstanden – eventuelt behovet for ny lovgivning – når det gjelder barns rettigheter i forhold til a) publisering på internett og b) medinnflytelse i skolen.

BK er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven og gjelder dermed direkte i norsk rett og med forrang fremfor kolliderende lovregler. I tillegg har BK også en signalverdi som et instrument som setter målsetninger for hvordan barns posisjon skal styrkes. Disse to funksjonene gjør – på hvert sitt vis – BK til en målestokk for norske rettsregler. FN har nedsatt en komité som skal følge med på at konvensjonen blir fulgt opp, FNs komité for barns rettigheter (Barnekomiteen). Barnekomiteen fraråder medlemsstatene å bruke aldersgrenser og mener at dette vil begrense barns rett til å bli hørt¹. Jeg vurderer derfor aldersgrensene i oppgaven i forhold til BK.

Fremstillingen vil bli slik: først ser jeg på hvordan norsk lovgivning forholder seg til eller har etablert aldersgrenser på ulike saksområder. Dette materialet vil jeg så bruke til å drøfte aldersbegrep og aldersgrenser på to lovområder, ett der det i dag ikke finnes lovbestemte aldersgrenser (publisering på internett) og ett der aldersgrenser er etablert (skole). Til slutt gjør jeg en samlet vurdering og sammenlikning for å se om det er, eller bør være, konsistens mellom de to lovområdene.

Jeg har valgt ikke å ha et eget metodekapittel i oppgaven, ettersom det fremkommer av drøftelsene hvordan jeg har brukt mine kilder.

1.2 Sentrale begreper i oppgaven

1.2.1 Barn

Definisjonen av barn er de som enda ikke har nådd myndighetsalderen. Etter vergemålsloven (1927) § 1 defineres mindreårige som «den som ikke har fylt 18 år». Hvem som er barn er ikke definert i barneloven. I oppgaven bruker jeg noen steder begrepet «yngre barn», og med dette mener jeg barn under 12 år.

Ved drøftelse av personvern på nett vil det være lite interessant å ta for seg barnet fra 0-18 år. Barn må nå en viss alder før det tar i bruk internett i form av blogging, profiler, debatter etc. Ut fra generell lesning om emnet, kan det anslås at barn i Norge tar i bruk internett i et visst omfang rundt 12-årsalderen². Men også barn under 12 år tar i økende grad i bruk internett. Med tanke på at barn skal bli hørt fra 7 års alder, vil oppgaven derfor diskutere barn fra 7-18 år når det gjelder personvern. Skolekapittelet (kap. 4) vil naturlig nok omfatte barn i skolepliktig alder.

¹ General Comments no. 12 (2009) pkt. 21.

² Berit Skog, Fra World of Warcraft til Youtube s.6, 2008.

1.2.2 Alder og modenhet

I norsk rett er det to former for aldersgrenser. Den ene gir barnet ubetingede rettigheter ved en viss oppnådd alder. Retten til å øvelseskjøre med bil ved 16- års alder er et eksempel på denne type lovgivning, jf. vegtrafikkloven § 26. Her er det ingen krav til utvikling eller modenhetsgrad.

Den andre gir også rettigheter ved oppnådd alder, men med forbehold om barnets modenhetsgrad i forhold til hva saken gjelder. Et eksempel er barnebortføringsloven hvor tilbakelevering av barnet etter § 11 kan nektes dersom barnet selv motsetter seg tilbakeleveringen, og det har nådd en alder og modenhetsgrad som gjør det naturlig å ta hensyn til barnets mening, jf. barnebortføringsloven § 12 bokstav c.

Modenhetsmomentet finner vi igjen i BK art. 12 der barnets syn skal bli gitt «due weight in accordance with the age and maturity of the child». Ordlyden gir dermed uttrykk for at alder alene ikke skal være utslagsgivende.

Hva som ligger i en modenhetsvurdering er ikke definert. Kriterier som ofte nevnes i juridisk teori er at barnet må ha forutsetninger for å forstå innholdet i informasjonen og temaet det dreier seg om, og at barnet kan danne seg egne synspunkter³. Det er også sentralt i vurderingene at barnet er bevisst konsekvensene meningen deres kan få. Barnets forståelseevne og evne til å uttrykke seg står sentralt i vurdering av barnets utviklingsnivå eller modenhet.

En annen utfordring er hvem som skal bestemme et barns modenhetsgrad. En forutsetning må være at vedkommende kjenner barnet godt, men nære tillitspersoner som foreldre og lærere kan oppfatte barnets modenhet helt forskjellig på grunn av ulike erfaringer i ulike situasjoner. Også fagpersoner som psykologer og eventuelt dommere kan gjøre ulike vurderinger.

Hvordan og eventuelt hvem som skal vurdere modenhet hos barn vil ikke være et tema i denne oppgaven. Det er en kompleks vurdering, og en slik vurdering vil ikke bli nødvendig når jeg skal analysere aldersgrenser i denne oppgaven.

1.2.3 Barns rett til å bli hørt, medbestemmelse og selvbestemmelse

Begrepsbruken når det gjelder barnets rett til å bli hørt varierer i norsk lovgivning og mellom ulike forfattere. BK art. 12 bruker betegnelsen “to be heard” altså retten til «å bli hørt», med sine synspunkter. Men det er ingen plikt for barnet å måtte uttale seg. Begrepsbruken å bli hørt har blitt kritisert for å gi et bilde av enveiskommunikasjon⁴. Retten til å uttale seg gir barn anledning til å si sin mening i saker som får betydning for dem. Ofte brukes betegnelsene «delta» og «medvirke», særlig i skolen.

Barns muligheter til å bli hørt på forskjellige alderstrinn er en sentral problemstilling i denne oppgaven. Dersom lovgiver skal aldersregulere barns rettigheter til å bestemme selv, må samfunnet også vurdere hvor mye barnets mening skal vektlegges ved en slik regulering. Dette forhold gjelder både med henhold til publisering av personopplysninger i sosiale medier og ved medinnflytelse i skolen. Dessuten er publisering av egne meninger og synspunkter en

³ Trude Haugli, Lov om barn og foreldre, s.340

⁴ Begrepsbruken: se Stang, Det er barnets sak s.123 og Smith, Foreldremyndighet og barnerett, s. 201.

forutsetning for å bli hørt. Jeg bruker derfor uttalerett og det å bli hørt på begge de to valgte lovområdene når jeg drøfter aldersgrenser.

Noen steder i lovgivningen ser vi at *uttaleretten* er noe barnet kan ha før det oppnår medbestemmelse eller selvbestemmelsesrett. I for eksempel pasientrettighetsloven har barn over 12 år rett til å uttale seg om helserettslige spørsmål, jf. § 4-4, mens når barnet er 16 år, får det *selvbestemmelsesrett*, jf. § 3-4. Selvbestemmelse vil si at barnet kan bestemme selv, det har full autonomi. Med *medbestemmelse* mener jeg i denne oppgaven at barnet har rett til å bli hørt i samråd med verge, men kan ikke selv ta en endelig avgjørelse.

2. FNs Barnekonvensjon (BK) og Norges bruk av aldersgrenser

FNs Barnekomité mener som nevnt at aldersgrenser begrenser barns rett til å bli hørt. Jeg vil derfor drøfte om aldersgrensene i norsk lovgivning som begrenser barns rett til å bli hørt er i samsvar med BK.

FNs konvensjon om barns rettigheter, BK, ble vedtatt av De Forente nasjoner (FN) 20.november 1989. Konvensjonen trådte i kraft 2.september 1990 og ble ratifisert av Norge 8.januar 1991. BK gir en sterk rettslig trygghet for barn i Norge.

BK art. 12 gir barn en rettighet til å bli hørt, og regnes som en av BKs fire grunnleggende prinsipper⁵. Bestemmelsen lyder slik:

1. States Parties shall assure to the child who is capable of forming his or her own views the right to express those views freely in all matters affecting the child, the views of the child being given due weight in accordance with the age and maturity of the child.
2. For this purpose, the child shall in particular be provided the opportunity to be heard in any judicial and administrative proceedings affecting the child, either directly, or through a representative or an appropriate body, in a manner consistent with the procedural rules of national law.

Bestemmelsen gir barn status som individer med rettigheter og egne meninger. Art. 12 forplikter medlemsstatene til å involvere barn i beslutningsprosesser. BK forplikter altså statene som har undertegnet, og statene forplikter individene ved at de må følge dets lover. Dette gjelder også for eksempel netttaktører når det er tale om sosiale medier.

Justiskomiteen har i en innstilling til Odelstinget om innarbeiding av BK i norsk rett uttrykt viktigheten av at barns medbestemmelse i BK art. 12 synliggjøres i norsk lovgivning. Komiteen peker særlig på barns behov for medbestemmelse i barnehage og skole⁶.

Barnets rett til å bli hørt med sine synspunkter vil ha betydning for alle spørsmål som gjelder barns rettigheter og plikter. En sentral forpliktelse Norge har etter BK er oppfylt gjennom barneloven § 31 og andre lovbestemmelser om barns selv- og medbestemmelse og uttalerett⁷.

⁵ Barnekonvensjonen bygger på følgende fire grunnleggende prinsipper: ikke-diskriminering (art. 2), barnets beste (art. 3), barnets rett til liv og utvikling (art. 6) og barnets rett til å delta og bli hørt (art. 12). Les mer om hovedprinsippene i General Comments No.5 (2003) avsnitt 12.

⁶ Innst. O. nr. 92 (2002-2003), punkt 5.1

⁷ Karl Harald Søvig, Barnets rettigheter på barnets premisser..., 2009. s.83

Jeg vil se på disse lovbestemmelsene og de begrensningene som aldersgrenser gir i forhold til det å bli hørt.

Utgangspunktet er at BK gjelder for alle under 18 år, jf. art. 1. Men art. 12 gjelder likevel bare barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter i den konkrete sak det gjelder. Med dette understreker konvensjonen viktigheten av å respektere barns «gradvise utvikling». BK nevner altså ingenting om at statene skal sette bestemte aldersgrenser for rettighetene og sier: “The Committee emphasizes that article 12 imposes no age limit on the right of the child to express her or his views, and discourages States parties from introducing age limits either in law or in practice which would restrict the child’s right to be heard in all matters affecting her or him”⁸.

Bestemmelsen i art. 12 gir dermed uttrykk for et generelt prinsipp, og det er opp til staten å presisere dette videre. Norge har gjort dette og gitt barn over 7 år rett til å kunne uttale seg, jf. barneloven § 31.

BK mener at det ikke er i barnets interesse at en minimumsalder blir satt for slike formål, og understreker at art. 12 er uten aldersgrenser og fraråder aldersgrenser som kan fungere som barrierer for barns uttalerett⁹.

Da BK ble inkorporert i norsk lov, innførte Stortinget endringer i norsk lovgivning for å styrke barns rettigheter. Et eksempel på dette er barnevernloven § 6-3, hvor retten til å uttale seg før det tas avgjørelser i en sak som berører et barn ble satt ned fra 12 år til 7 år. Som nevnt innledningsvis skjedde dette også i barneloven der aldersgrensen for ubetinget uttalerett også ble senket fra 12 år til 7 år. Videre ble det gjort endringer i flere andre lover som straffeloven, forvaltningsloven og adopsjonsloven på områder som gjelder barns rett til å bli hørt.

Aldersgrenser i lovgivningen har vært omdiskutert. Før lovendringen i 2003 argumenterte professor Kirsten Sandberg for å fjerne aldersgrenser i hele lovgivningen¹⁰. Begrunnelsen var at en opphevelse av aldersgrenser kan bidra til bedre rettsikkerhet også for yngre barn.

Justiskomiteen uttalte i innstillingen om innarbeiding av BK i norsk lov at en veiledende aldersgrense sikrer at det ikke utvikler seg ulik praksis på området¹¹. Å hindre at barn blir utsatt for forskjellsbehandling er dermed et argument for at aldersgrenser sikrer barns rettigheter.

BK art 13 gir barnet ytringsfrihet. Retten til fritt å kunne ytre seg og motta informasjon er forbundet med retten til å bli hørt. Bestemmelsen gir barnet rett til ikke å begrenses av staten når det ønsker å uttrykke meninger. Dette taler for at aldersbegrensninger kan stride mot barnets ytringsfrihet. Slike begrensninger kan i følge BK kun gis ved lov for å beskytte andres omdømme, nasjonal sikkerhet, offentlig orden eller offentlig moral. Barnet gis med andre ord en sterk rett når det gjelder å kunne uttrykke seg.

En mellomting kan være at aldersgrenser praktiseres med varsomhet. Stang mener med dette at aldersgrensene kun er veiledende slik at også yngre barn kan bli hørt.¹² Hun stiller likevel

⁸ General Comments no. 12 (2009) avsnitt 21.

⁹ General Comments No. 12 (2009), avsnitt 21 og 51.

¹⁰ Kirsten Sandberg, Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse. 2003, s. 259

¹¹ Innst. O. nr. 92 (2002-2003), punkt 5.2

¹² Elisbeth Gording Stang, Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker, *Kritisk juss*, 2007,1/2, s. 48

spørsmål om hvordan man skal vurdere om barn er i stand til danne seg synspunkter uten å høre barnet først¹³.

Aldersregulering som hindrer barns ytringsfrihet fullt ut, kan også begrunnes med hensynet til barnets beste. Ett av konvensjonens grunnleggende prinsipper er barnets beste, jf. BK art. 3. Her fastslås det at hensynet til barnets beste skal komme i første rekke og være et grunnleggende hensyn ved alle tiltak som gjelder barn. Dette prinsippet står i en særstilling, også rettslig da ingen andre internasjonale dokumenter inneholder en bestemmelse med en slik bredde¹⁴.

Til tross for formuleringene i BK, foreligger det ingen hindring for at medlemsland kan regulere rettigheter med aldersgrenser. Barnekomiteen har tidligere akseptert aldersgrenser som forenlig med BK, så lenge statene har utviklet mekanismer for å sikre at barn under minimumsalder også involveres i den grad de har oppnådd tilstrekkelig modenhet¹⁵. I nyere kommentarer til Norge fraråder Barnekomiteen aldersgrenser som kan fungere som barrierer for barnets rett til å bli hørt.

Norges forpliktelser etter BK forhindrer ikke lovgivningens bruk av aldersgrenser, men slike aldersgrenser bør suppleres med modenhetsvurdering slik at de ikke er barrierer for barna.

3. Et utvalg aldersgrenser i norsk lovgivning

3.1 Innledning

Norsk lovgivning har fastsatt en del aldersgrenser som regulerer barns rett til å bli hørt. Jeg har valgt ut noen rettsområder som jeg synes belyser problemstillingene i oppgaven. Aldersgrensene jeg skal se på kan være med på å gi føringer på hvilke kriterier man setter for aldersgrenser ellers i lovgivningen, eller gi føringer på områder hvor det ikke er fastlagt noen aldersbegrensninger. De viktigste aldersgrensene er 7¹⁶, 12¹⁷, 15¹⁸ og 16¹⁹ år. For noen av disse aldersgrensene gjelder en betingelse om en egen modenhetsvurdering²⁰.

3.2 Barnelovens aldersgrenser

Inntil barnet har nådd myndighetsalder er det de voksne med foreldreansvaret (normalt barnets biologiske foreldre) som har myndighet til å bestemme over barnet i personlige forhold, jf. barneloven § 30 (1), dersom barnet ikke har fått selvbestemmelsesrett på området. Foreldrene skal før de treffer avgjørelser høre på barnet dersom det er «i stand til å danne seg egne synspunkt på det saka dreiar seg om» jf. barneloven § 31 (1). Vektleggingen av barnets mening skal avgjøres etter dets alder og modenhet. Ved 7 års alder skal barnet «få seie si meining før det vert teke avgjerd om personlege tilhøve for barnet» og etter 12 år skal det legges stor vekt på hva barnet mener, jf. barneloven § 31 (2).

¹³ Elisabeth Gording Stang "Det er barnets sak". 2007

¹⁴ Høstmælingen, Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge kap 3. s. 46

¹⁵ Karl Harald Søvig, Barnets rettigheter på barnets premisser ..., s.51, se også Day of General Discussion on the Right of the Child to be Heard (2006), avsnitt 51.

¹⁶ Barneloven § 31

¹⁷ Barneloven § 31

¹⁸ Barnevernloven § 6-3

¹⁹ Pasientrettighetsloven § 4-4.

²⁰ Karl Harald Søvig, Barnets rettigheter på barnets premisser ..., s.61

Forarbeidene til lov om endring i barneloven uttrykker at aldersgrenser primært bør reguleres i særlovgivningen for det enkelte saksfelt og at eventuelle aldersgrenser da kan tilpasses sakens art²¹. Forarbeidene viser også til at på rettsområder der det mangler regulering, kan aldersgrensen i barneloven være veiledende i saker som angår barnet direkte og personlig²². Dette tolkes dit hen at på rettsområder som ikke er aldersregulert, kan barn uttale seg etter fylte 7 år²³.

I barneloven § 33 gis barnet økt selvråderett jo eldre de blir. Det blir en vurderingssak om barnet har tilstrekkelig kunnskap og modenhet ved den aktuelle sak. Generelt vil det innebære at dersom barnet er i stand til å ivareta sine interesser på en forsvarlig måte, bør barnet få bestemme selv. I barneloven § 32 får barn selvbestemmelsesrett ut fra alder på ett utvalgt område.

3.2.1 Barn under 7 år

Barneloven opererer altså med aldersgrensene 7 år for uttalerett og 12 år for betydningen av barnets syn. Forarbeidene til barneloven peker på at barnet har en «ubetinget uttalerett» fra syv år²⁴. Medfører dette da at barn under 7 år har en betinget rett til å uttale seg dersom de kan danne seg synspunkter og forstår saken? Det er lite forskningsbasert materiale som støtter aldersgrensen på 7 år²⁵. I tillegg kan aldersgrenser føre til for stort fokus på barn eldre enn 7 år med den konsekvens at rettighetene til mindre barn kan bli skadelidende.

FNs Barnekomite understreker at yngre barn skal bli respektert som selvstendige personer i deres General Comment no. 7 2005²⁶. De oppfordrer partene slik (avsn.14 (a)):

”The Committee encourages States to take all appropriate measures to ensure that the concept of the child as rights holder with freedom to express views and the right to be consulted in matters that affect him or her is implemented from the earliest stage in ways appropriate to the child’s capacities, best interests, and right to protection from harmful experiences”

Dermed viser Barnekomiteen at også yngre barn skal bli inkludert, og dette taler for at barn under 7 år i Norge trolig vil kunne bli hørt etter en modenhetsvurdering avhengig av den konkrete situasjonen. En slik bestemmelse finner vi i barnevernloven § 6-3 hvor barn under 7 år også skal informeres og gis anledning til å uttale seg dersom det er i stand til å danne seg egne synspunkter.

3.3 Offentlig saksbehandling

Ved inkorporeringen av BK i norsk lovgiving tilføyde man forvaltningsloven § 17 at mindreårige parter skal ha mulighet til å gi uttrykk for sitt syn. Bestemmelsen viser at dersom en mindreårig over 15 år er part i saken og blir representert av verge, skal opplysninger som

²¹ Ot.prp.nr.29 (2002-2003)s.61

²² Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s.61

²³ Barneloven, § 31.

²⁴ Ot.prp.29 (2002-2003) s.81

²⁵ Ot.prp.29 (2002-2003) s.61

²⁶ General Comments no 7 (2005)

nevnt i annet og tredje ledd også forelegges den mindreårige selv. Barn over 15 år er gitt rett til å motta forhåndsvarsel og har anledning til å uttale seg før vedtak treffes, jf. forvaltningsloven § 16 (1).

Barn står i en særstilling i møte med saksbehandling når det er snakk om omsorgsovertakelse i regi av barnevernet. Her gjelder forvaltningslovens bestemmelser, men med unntak av barnelovens særbestemmelser, jf. barnevernsloven § 6-1. En slik særbestemmelse er barnevernsloven § 6-3 (2) 1. Her får barn over 15 år partsrettigheter *så sant det forstår hva saken gjelder*. Barn under 15 år kan av fylkesnemnda få partsrettigheter i ”særskilte” tilfeller, jf. barnevernsloven § 6-3 (2) 2.

Barnevernlovgivningen har dermed regler som snevrer inn partsbegrepet sammenlignet med de alminnelige bestemmelsene i forvaltningsloven²⁷. Med tanke på at det er barn som gjør en barnevernssak aktuell, kan dette synes urimelig ut fra likhetsbetraktninger²⁸. En 15-års grense på dette området kan virke fjernt fra utgangspunktet om den ubetingede retten til å bli hørt etter fylte 7 år, jf. barneloven § 31.

3.4 Den helserettslige myndighetsalder

Barn omfattes av pasientdefinisjonen, jf. pasientrettighetsloven § 3-1, men har begrensede rettigheter ved at det er satt en grense på 16 år for når man kan samtykke til helsehjelp, jf. pasientrettighetsloven § 4-3 (1). For barn under 16 år er utgangspunktet at foreldre samtykker til helsehjelp, jf. pasientrettighetsloven § 4-4 (1).

Den helserettslige lovgivningen har dermed lagt seg på 16 år når det gjelder barns selvbestemmelse²⁹.

Barn over 12 år skal uttale seg vedrørende helserettslige spørsmål, jf. pasientrettighetsloven § 4-4. Deretter skal det legges økende vekt på deres meninger etter alder og modenhetsgrad. Det er likevel presisert i forarbeidene at dersom det er motstrid mellom barnets og foreldrenes ønsker, skal i utgangspunktet foreldrenes syn legges til grunn³⁰.

Man ser altså at alderen for å kunne samtykke er satt til 16 år, mens barn etter fylte 12 år kan få uttrykke sine meninger. Det kan derfor tolkes dit hen at barnet fra 12 til 16 år gradvis - i takt med alder og modenhet – skal bli hørt med sine meninger, jf. Barneloven § 33.

Etter barnelovens § 31 (2) får barnet etter fylte 7 år rett til å «få seie si meining før det vert teke avgjerd om personlege tilhøve for barnet». Når det gjelder helsespørsmål vil dette klart omfattes av «personlige forhold» etter § 31 (2). Det kan dermed virke uforståelig at pasientrettighetsloven først gir denne rettigheten til 12 år gamle barn. Også pasienter under 12 år har visse rettigheter, som for eksempel å oppsøke helsetjenester uten foreldre, og til å få behandling som er klart nødvendig. Barnekomiteen har i sin fjerde rapport til Norge, januar 2010, beklaget at norske barn bare har rett til å bli hørt i helsespørsmål etter at de er fylt 12 år³¹.

²⁷ Elisabeth Gording Stang, Det er barnets sak. 2007 s. 106-110

²⁸ Elisabeth Gording Stang, Det er barnets sak s. 106

²⁹ Det er noen unntak fra 16 års regelen, se Aasen, FAB, 2008 s. 4-27.

³⁰ Ot.prp. 12 (1998-99) s. 134.

³¹ CRC/C/NOR/CO/4 avsn.24

4. Barns rett til å publisere opplysninger om seg selv på internett

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg ser nærmere på om det finnes lovbestemte aldersgrenser som regulerer barns rett til å publisere opplysninger om seg selv på internett, og om nettaktørene har noen forpliktelser i den forbindelse. Hvis det ikke finnes noen klare regler eller forpliktelser, vil jeg drøfte om slike kan eller bør innføres, og i tilfelle med hvilken begrunnelse. Hvis det skal innføres aldersgrenser, bør de i så fall være knyttet til publiseringens innhold?

På wikipedia.no er sosiale medier definert som plattformer som ved hjelp av internett åpner for interaksjon mellom to eller flere mennesker³². Sosiale medier har økt kraftig i bruk i de senere år, noe som skyldes at slike sider er blitt en naturlig del av hverdagen for den yngre delen av befolkningen³³.

I kjølvannet av den økte bruken av sosiale medier, øker også formidlingen av persondata på internett.

Det er først og fremst personopplysningsloven og åndsverksloven som regulerer publisering av personopplysninger på internett. Barn har en egen beskyttelse av BK art. 16 om vern av deres privatliv. Ved barns publisering på internett, vil det foreligge et mulig motsetningsforhold mellom dets personvern (BK art. 16) og barnets rett til å ytre seg (BK art. 13).

4.2 Finnes det lovbestemte aldersgrenser for barns publisering av personopplysninger på internett?

Forholdet mellom internett og personvern for barn er regulert på flere måter i dag, blant annet gjennom lover, forskrifter og internasjonale konvensjoner i tillegg til forvaltningspraksis, selvregulering, avtaler og allmennmoral³⁴. Felles for disse reguleringene er at de spenner over mange landegrenser og forskjellige jurisdiksjoner. Jeg vil se på BK, personopplysningsloven og Datatilsynets retningslinjer for å avklare om det finnes lovbestemte aldersgrenser for publisering av personopplysninger på internett.

Etter personopplysningsloven § 2 nr.1 er personopplysninger definert som «opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkelt person». Begrepet favner vidt og omfatter alle opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson³⁵. Personvernkommisjonen har presisert begrepet og mener det dreier seg om ivaretagelse av personlig integritet; ivaretagelse av enkeltindividets mulighet til privatliv, selvbestemmelse og selvutfoldelse³⁶. Jeg vil se på personopplysninger i form av tekster og bilder lagt ut på internett av barn. Begrepet «sensitive personopplysninger» er en fellesbetegnelse for særlig følsomme personopplysninger som har et særskilt vern, jf. popplyl. § 2 nr. 8³⁷. Slike sensitive personopplysninger vil senere ha betydning for hvilke aldersgrenser man kan ha for ulike typer publisering.

³² Sosiale medier. Wikipedia

³³ NOU 2011:12 s. 5.

³⁴ NOU 2009:1 s.97

³⁵ NOU 2011:12 s. 6.

³⁶ NOU 2009:1 s. 33

³⁷ Ot.prp. 92 (1998-99) 4.4

4.2.1 Barnekonvensjonen

Barn har de samme rettigheter som voksne når det gjelder personvern, men har fått et ekstra vern gjennom BK art. 16. Denne artikkelen er utformet med SP (International Covenant on Civil and Political rights) art. 17 som forbilde og lyder slik:

1. No child shall be subjected to arbitrary or unlawful interference with his or her privacy, family or correspondence, nor to unlawful attacks on his or her honor and reputation.
2. The child has the right to the protection of the law against such interference or attacks.

I følge denne bestemmelsen skal ingen barn utsettes for ulovlig innblanding i sitt privatliv. Barn har krav på lovens beskyttelse mot dette. Bestemmelsen antas å omfatte alle former for krenkelser av den personlige integritet og retten til privatliv. Dette betyr for det første at staten skal avstå fra handlinger som medfører krenkelse av privatlivet (statens negative forpliktelse), men også at staten har en positiv forpliktelse til å gripe inn for verne privatlivet, noe jeg kommer tilbake til senere i oppgaven.

Bestemmelsen retter seg ikke bare mot myndighetene, men også privatpersoners handlinger. At staten har et ansvar for å gi borgerne et effektivt vern også mot andre private personer, og da særlig for barn, vises etter EMD dommen K.U. mot Finland³⁸. En ukjent gjerningsmann opprettet en kontaktannonse med navn, bilde og kontaktopplysninger til en 12 år gammel gutt på en datingside på internett som ble flittig brukt av pedofile, uten at gutten selv hadde kjennskap til det. Gutten ble dermed utsatt for overgrep ved bruk av persondata uten hans samtykke. Tjenesteleverandøren av datingtjenesten nektet å utlevere IP-adressen til personen som hadde opprettet kontaktannonsen. EMD kom frem til at Finland hadde en forpliktelse til å beskytte retten til privatliv ovenfor sine borgere under EMK art.8. Under henvisning til statenes positive forpliktelser til å beskytte enkeltpersoner mot andre personers handlinger, uttalte domstolen at statene har “a positive obligation inherent in Article 8 of the Convention to criminalise offences against the person, including attempted offences, and to reinforce the deterrent effect of criminalisation by applying criminal-law provisions in practice through effective investigation and prosecution³⁹”.

Det følger av forrangsbestemmelsen i menneskerettsloven § 3 at dersom et tolkningsresultat som følger av EMK fremstår som rimelig klart må norske domstoler legge konvensjonsbestemmelsen til grunn selv om dette skulle medføre at innarbeidet norsk lovgivning eller praksis blir tilsidesatt, jf. Rt. 2000.996 (Bøhlerdommen).

Norge har dermed i likhet med Finland en positiv plikt til å beskytte borgernes mot andre privatpersoner når det gjelder deres rett til privat- og familieliv, jf. menneskerettsloven § 8.

BK art. 16 gir barn et generelt vern mot krenkelser av sitt privatliv, men regulerer ikke dette noe nærmere. Det er ingen General Comments etc. om art 16. Bestemmelsen skal vurderes sammen med BK art. 3 om barnets beste. Og det er dermed opp til nasjonal lovgivning om det skal være en eventuell aldersregulering eller annen begrensning for å beskytte barnet.

³⁸ K.U. v. Finland (saksnummer 54934/00). 29. dom juni 2006

³⁹ K.U. v. Finland (saksnummer 54934/00). 29. dom juni 2006 , avsnitt 46.

BK gir dermed få føringer når det gjelder aldersgrenser knyttet til barn og deres publisering på internett.

4.2.2 Personopplysningsloven

Hovedregelen i norsk rett er at offentliggjøring av bilder og personlige opplysninger om en person krever samtykke fra den personen det gjelder, jf. personopplysningsloven § 8 og åndsverksloven § 45c.

Personopplysningsloven regulerer ikke personlige eller private formål, jf. § 3 (2). Når barn bruker internett er dette med et privat formål for øye. Forarbeidene sier at dersom en privat person gjør personopplysninger tilgjengelig for en ubestemt krets av personer, slik som å legge ut bilder på sin internettpofil, regnes dette som personlig formål⁴⁰. Dermed kan dette forstås slik at personopplysningsloven ikke regulerer privat publisering på internett. EU-domstolen har imidlertid kommet frem til motsatt syn ved å bestemme at publisering på internett også omfattes av personopplysningsdirektivet⁴¹. Saken dreide seg om Bodil Lindquist som opprettet en hjemmeside på internett som inneholdt opplysninger om henne selv og hennes kollegaer. EU-domstolen kom frem til at dersom man gjorde personopplysninger tilgjengelig for et ubestemt antall personer, var dette en aktivitet som ikke begrenset seg til den enkeltes privat- eller familieliv. Dermed vil barns private publisering til et større antall mennesker være regulert av personopplysningsloven ettersom personverndirektivet er tatt inn i EØS- avtalen som forplikter Norge⁴².

Personopplysningsloven gjelder i utgangspunktet all behandling av personopplysninger som helt eller delvis skjer med elektroniske hjelpemidler, eller annen personopplysning når de inngår i et personregister, jf. § 3a. Som «elektroniske hjelpemidler» menes for eksempel datamaskiner eller nettverk av datamaskiner.⁴³ Formålet med loven skal være å «beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket gjennom behandling av personopplysninger», og loven skal også bidra til at personopplysninger skal bli behandlet i samsvar med grunnleggende personvern hensyn «herunder behovet for personlig integritet, privatlivets fred, og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger» jf. § 1.

Personopplysningsloven har ingen bestemmelser som gjelde spesifikt for barn. Det er likevel gjennom juridisk praksis fastslått at bestemmelsene skal tolkes strengere i forhold til mindreårige enn til myndige. Som nevnt krever publisering av personopplysninger som hovedregel samtykke fra den personen det gjelder. Unntaket nevnt i forarbeidene er at dersom den mindreårige eller umyndige ikke har samtykkekompetanse, må samtykke gis av vergen⁴⁴. Bestemmelsen har i tillegg flere unntak som ikke er relevant for oppgaven. Hva som skal til for at mindreårige har samtykkekompetanse, sier forarbeidene ingenting om. Forarbeidene tolkes dit hen at det i utgangspunktet kreves en 18 års aldersgrense for å publisere personopplysninger på internett. En slik tolkning vil likevel ikke samsvare med barns rettigheter ellers i lovgivningen, der barn etter barneloven § 33 skal få en økende grad av selvbestemmelse. Bakgrunnen for denne regelen er at barn er selvstendige individer med egne tanker, ønsker og meninger. Formålet med å gi barna samtykkekompetanse er at man vil oppdra barna til å bli selvstendige og ansvarsbevisste mennesker. I tillegg synes det urimelig

⁴⁰ Ot.prp. nr. 92 (1998-99)

⁴¹ Judgement of the Court, 6. nov. 2003, C-101/01 (Lindquist-saken)

⁴² Mer om forpliktelse til EU-domstolen se: Sejersted m.fl., EØS-rett, s. 237

⁴³ Line M. Coll og Claude A. Lenth. Personopplysningsloven, 2000. s.31.

⁴⁴ O t.prp.92 (1998-99) s. 103

at foreldre på ett område skal ta avgjørelser for barnet, mens på andre områder i lovgivningen har barn fått samtykkekompetanse på viktige områder som gjelder en selv. Det tolkes dit hen at det er kun de yngste barna som ikke har samtykkekompetanse til å publisere persondata om seg selv på internett.

Jeg går nå over til å behandle innholdet i samtykkekravet. Det finnes ingen formkrav til inngåelse av samtykket, men det skal være på det rene at det er et samtykke, og hva samtykket gjelder. Samtykket kan gis elektronisk ved for eksempel å klikke på ikoner i en web-tjeneste. Det er ingen behov for samtykke dersom det publiseres personopplysninger kun for «kunstneriske, litterære eller journalistiske, herunder opinionsdannende formål» jf. § 7.

For at man skal kunne samtykke må dette være en «frivillig, uttrykkelig og informert erklæring fra den registrerte om han eller hun godtar behandling av opplysninger som seg selv» jf. § 2 nr. 7.

Samtykket vil være «informert» dersom man forstår hva erklæringen gjelder, og hvilke konsekvenser dette kan få, jf. § 2 nr. 7. Når det gjelder egenpublisering av personinformasjon vil spørsmålet bli om barnet har forutsetning til å ivareta sine egne interesser og forstå hvilke konsekvenser publisering på internett kan føre til. For yngre barn kan det ofte være vanskelig å se for seg hvordan deres ytringer kan bli manipulert, endret på og kopiert videre i uante retninger. Publisering på internett, og hva det innebærer i tid og rom, kan være komplisert å reflektere over.

Yngre barn er mer lettpåvirkelige enn eldre barn, og de har heller ikke kommet så langt i utviklingen at de kan forstå konsekvensene av å publisere informasjon om seg selv. Opplysninger som blir lagt ut i all uskyld, kan bli misbrukt eller brukt i andre kontekster enn det som var intensjonen hos den samtykkende. Når misbruket av opplysninger først skjer, har det vist seg at det kan få alvorlige konsekvenser. Internett er globalt og er underlagt jurisdiksjon i mange ulike land, selv voksne har problemer med å forespeile seg i hvilket omfang krenkelser kan spres, og hvilke problemer dette kan innebære.

De yngste barna kan dermed ikke gi et «informert samtykke» jf. personopplysningsloven § 2.nr. 7, og har følgelig da ikke samtykkekompetanse. Jeg vil drøfte i hvilken alder barn får samtykkekompetanse i forhold til hvilket innhold senere i oppgaven.

Det foreligger altså ingen aldersregulering i personopplysningsloven som begrenser barns publisering av personopplysninger på internett.

4.2.3 Datatilsynets retningslinjer

Datatilsynet har utarbeidet retningslinjer for innhenting og bruk av barns personopplysninger⁴⁵. Datatilsynet er et uavhengig forvaltningsorgan som har utarbeidet retningslinjer basert på markedsføringsloven og personopplysningsloven. Retningslinjene er basert på blant annet barnelovens prinsipper om gradvis rett til selvbestemmelse, og anbefaler ulike aldersgrenser for barns publisering⁴⁶. Hovedregelen er:

«Mindreårige som har fylt 15 år kan som hovedregel samtykke til innhenting og bruk av egne personopplysninger. For barn som er yngre enn 15 år må eventuelt foreldre

⁴⁵ Datatilsynet. Barn og unges personopplysninger: Retningslinjer for innhenting og bruk.

⁴⁶ NOU 2009:1, s. 132.

samtykke til innhenting og bruk av opplysninger om barnet. For sensitive personopplysninger skal aldersgrensen være 18 år.»⁴⁷

Ved en vurdering om foreldrene skal gi samtykke for barnet må, de se på opplysningenes art og omfang, hvilket medium som benyttes, aldersgruppe, og hva opplysningene skal brukes til⁴⁸. For sensitive opplysninger har Datatilsynet sagt at slike opplysninger bare skal publiseres med foreldres samtykke så lenge barnet er umyndig. «Sensitive opplysninger» er i denne veiledning de samme eksempler som man finner i personopplysningsloven § 2 nr. 8.

Her ser vi at Datatilsynet har satt aldersgrenser for at barns aktivitet på internett skal være forsvarlig. Bakgrunnen for at Datatilsynet har lagt seg på 15 år, er en totalvurdering ut fra innspill fra Barneombudet, Kripos, skoler, barnehager, foreldre og unge selv⁴⁹. Kripos rapporterer om at den kategori av anmeldelser vedrørende internett som vokser raskest, er beslag av bilder barn selv har produsert og lagt ut og som er misbrukt av andre⁵⁰. Det er som kjent lett å manipulere bilder på nett, for eksempel å fjerne klær på bilder. Også det svenske datatilsynet, «Datainspektionen», har lagt seg på en grense på 15 år for når barn er i stand til å samtykke om publisering av personopplysninger på internett.⁵¹

Bakgrunnen er at den som avgir samtykket, skal være i stand til å forstå hva han eller hun samtykker til. Barn under 15 år vil sjelden kunne sette seg inn i omfanget av mulige konsekvenser på internett, og kan dermed ikke gi et informert samtykke.

Datatilsynet aldersgrense synes ikke å samsvare med den gradvise retten barnet får etter barneloven § 33. Det er viktig å anerkjenne at barnet har en viss grad av autonomi og ikke forutsette at barnet aldri kan samtykke før fylte 15 år. Dette harmoniserer verken med BK art. 12 eller barneloven § 31 om at barnets mening skal bli tillagt stor vekt etter fylte 12 år.

I en rapport av Wiese Schartum og Bygrave i 2006 ble det foreslått en differensiering i personopplysningsloven slik at foreldre opptre alene for barn mellom 7-12 år, at foreldre og barn opptre sammen for barn mellom 12-15 år og at barn over 15 år skal opptre alene uten foreldrenes medvirkning⁵². Dette begrunner de med at samtykket til å behandle personopplysninger om barnet ofte gjelder personlige forhold, og barnet derfor alltid bør høres før samtykke gis eller nektes. Rapporten uttrykker dermed behov for nærmere regulering av barns publisering av informasjon om seg selv på nettet, og da særlig i form av aldersbegrensninger.

Datatilsynets retningslinjer gir et utgangspunkt for aldersregulering av barns egenpublisering på internett, men det er usikkert hvor stor gjennomslagskraft disse har. Retningslinjene er utarbeidet gjennom et samarbeid med Forbrukerombudet. Disse to er begge organer med stor offentlig tyngde. Datatilsynet er i samfunnet ansett som et organ med solid kompetanse på sine lovområder og med bred erfaring. De har også høy anseelse som rådgivere når det gjelder håndtering av personopplysninger. Dette tilsier at retningslinjene Datatilsynet har utarbeidet skal tillegges stor vekt i forhold til aldersgrenser og barns egenpublisering. Men det er i personopplysningsloven blitt gitt en positiv lovhjemmel i § 8. En kan derfor argumentere med

⁴⁷ Datatilsynet, Barn og unges personopplysninger: Retningslinjer for innhenting og bruk.

⁴⁸ Datatilsynet, Barn og unges personopplysninger: Retningslinjer for innhenting og bruk.

⁴⁹ Datatilsynet. I beste mening 2008 (hele heftet)

⁵⁰ Datatilsynet. I beste mening 2008 s. 8.

⁵¹ Datainspektionen 2003 s. 12 jf også Datainspektionen 2002a.

⁵² Schartum og Bygrave. Utredning av behov for endringer i personopplysningsloven, s. 146

at å fastsette aldersgrenser er en form for utfylling av lovbestemmelsen. Men når det i lovgivningen ikke tas stilling til aldersgrenser i forhold til personvern av barn, medfører dette at veiledningen mangler de nødvendige rettslige forankringene. For at myndighetene skal kunne gripe inn i borgernes rettssfære, krever legalitetsprinsippet hjemmel i formell lov⁵³. Prinsippet ansees som konstitusjonell sedvanerett.

Datatilsynet gir dermed ingen rettslige aldersgrenser for barns publisering om seg selv på internett.

4.2.4 Oppsummering

Vi kan slå fast at det i dagens lovgivning ikke er noen konkrete aldersbestemmelser vedrørende barns publisering på internett. BK ønsker ikke at aldersgrenser skal begrense barns rett til å bli hørt. Datatilsynet har angitt aldersgrenser i sine retningslinjer, men disse har ikke den rettslige forankring som kreves.

Personvernretten er heller ikke utformet med særlig henblikk på barns sårbare situasjon, dette fordi bestemmelsene er nøytrale og skal gjelde for alle uansett alder og kjønn. Men mange barn i Norge i dag lever store deler av sitt sosiale liv på internett, og deler synspunkter og informasjon i stort omfang, og man kan spørre seg om slike utfordringer krever en egen beskyttelse av barns personvern.

4.3 Norsk rett i forhold til nettaktørenes aldersbestemmelser

Norsk lovgivning har som nevnt ikke noen aldersbestemmelser vedrørende barns publisering på internett, men det foreligger retningslinjer fra Datatilsynet. Jeg vil vurdere de rettslige sider ved nettaktørenes egne valg av aldersgrenser, og om de har plikt til å verifisere sine krav til minstealder.

4.3.1 Facebook.com og Deiligst.no

Jeg har valgt de to nettstedene Facebook.com (Facebook) og Deiligst.no som eksempler på to sosiale medier der barn og unge publiserer store mengder personopplysninger. Facebook er valgt fordi dette er det sosiale medium med flest brukere i oppgavens aldersgruppe. Deiligst.no har jeg valgt fordi dette er et nettsted som kan illustrere behovet for regulering ettersom det publiseres store mengder bilder med seksualisert innhold.

Facebook står i en særstilling fordi man oppretter profil med fullt navn og som oftes med bilder av seg selv. Facebook er et globalt nettsamfunn hvor man kommuniserer med andre via en profil som inneholder informasjon som navn, alder, interesser, utdanning og jobb. De fleste unge i Norge har en Facebook-profil i dag⁵⁴. Facebook Norge opererer med en aldersgrense på 13 år for å få lov til å opprette en profil, og denne har de fastlagt selv⁵⁵.

Deiligst.no har også blitt et populært nettsamfunn blant unge. Målgruppen er unge over 15 år som tilbys å legge ut bilder og informasjon om seg selv med det formål å bli rangert av andre brukere. Det gis muligheter for videooverføring gjennom webcam, chatting, samt

⁵³ Frihagen, Bernt og Rasmussen. Frihagens forvaltningsrett, b.1, s. 74.

⁵⁴ Berit Skog, Fra World of Warcraft til Youtube, 2008

⁵⁵ www.facebook.com, basisfunksjoner, personvern, mindreårige.

avstemninger og konkurranser knyttet opp til de bildene som er lagt ut. Mange unge legger ut bilder av seg selv i undertøy, i utfordrende positurer og i noen tilfeller også uten klær⁵⁶.

Deiligst. no opererer altså med aldersgrensen 15 år. Dersom man ønsker å legge bildet sitt i kategorien «jentekropp» eller «guttekropp», og da gjerne med minimalt av klær, er aldersgrensen 16 år. Kravet her er at de har undertøy på seg. For bilder uten klær er aldersgrensen 18 år⁵⁷.

4.3.2 Nærmere om nettaktørenes egne aldersgrenser

De to nettstedene har altså innført egne aldersgrenser for når barn kan publisere personopplysninger. Hvordan relaterer dette seg til norsk lovgivning og krav om samtykkekompetanse?

Som drøftet tidligere kan yngre barn ikke gi et «informert samtykke» jf. personopplysningsloven § 2 nr. 7. Facebook har som nevnt satt en aldersgrense på 13 år for å kunne være medlem. Spørsmålet blir da: har norske 13-åringer samtykkekompetanse i forhold til de rettigheter som Facebook gir dem?

Når spørsmålet ikke er lovregulert vil barnelovens § 33 om gradvis selvbestemmelse og andre rettsområder som har satt aldersbestemmelser på barns samtykkekompetanse gi føringer. For å drøfte samtykkekompetanse i denne sammenheng vil jeg se på enkelte aldersgrenser som tidligere er drøftet i oppgaven - 12, 15 og 16 år – og se om de gir føringer også på dette området.

Etter barneloven § 31 (2) skal det legges stor vekt på hva barnet mener etter fylte 12 år. En 12-åring har rett til å bli hørt med sine meninger, men er ikke gitt noen selvbestemmelsesrett etter loven. Internett krever forståelse av tid og rom, et barn på 12 år vil trolig ikke inneha en slik forståelse. Det er lite antydninger ellers i lovgivningen at 12 år vil være en naturlig aldersgrense for å kunne publisere egne personopplysninger.

Datatilsynet har satt en aldersgrense på 15 år for når barn kan få samtykkekompetanse vedrørende publisering på internett. Muligheten til forståelse beror på faktorer som alder, art og omfang av personopplysninger, samt formålet med innhenting. I henhold til praksis i både Norge, Sverige og Danmark vil den som har fylt 15 år normalt være i stand til å overskue de konsekvenser et samtykke kan ha. Men vil en slik aldersgrense harmonisere med BK art. 12 og barneloven?

Datatilsynet ga delvis avslag på en søknad om konsesjon i forbindelse med Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) sitt forskningsprosjekt «Nordisk omfangsundersøkelse – Ung i Norden 2009». De vurderte at 14- og 15 åringer ikke hadde samtykkekompetanse for å delta i forskningsprosjektet av denne art fordi undersøkelsen innebar en omfattende kartlegging av det enkelte barns liv. Når barn på 14-15 år ifølge Datatilsynet ikke har anledning til å delta i forskningsundersøkelser på grunn av utlevering av personverndata, vil dette trolig også gjelde for internett også som ikke er i like kontrollerte former som en undersøkelse. I for eksempel helseforskningsprosjekter er myndighetsalderen 16 år. Slike prosjekter vil klart innebære informasjon av sensitive personopplysninger.

⁵⁶ www.deiligst.no, Bilderegler

⁵⁷ www.deiligst.no, Bilderegler

Barn får også ved 16 år blant annet rettigheter til på egenhånd å innhente informasjon fra sin egen journal. Dette taler for en videreføring slik at en 16-åring også har rett til å formidle denne informasjonen slik han eller hun ønsker, blant annet ved å publisere sin journal på internett om det skulle være ønskelig.

Selv om nettaktørene har satt aldersgrenser som for eksempel 13 år (Facebook), vil ikke det bety at barn har samtykkekompetanse til å inngå en slik avtale. Datatilsynets vurdering på 15 år synes riktig med tanke på når barn får samtykkekompetanse til å inngå avtaler med nettaktørene for bruk av deres tjeneste. Med tanke på at barn ved 16 år kan innhente journalinformasjon, og dermed har rett til å bruke den informasjonen som det ønsker, vil en 15 års grense være naturlig.

4.3.3 Har internettaktørene plikt til å verifisere brukernes alder i samsvar med de grensene som de selv har satt?

Sosiale medier som Facebook og Deiligst.no har svært mange brukere, og internett er dessuten en arena der det er vanskelig å kontrollere om brukerne oppgir korrekte opplysninger om seg selv. Barn og ungdom vil alltid kunne lure systemet ved å svare ukorrekt på personopplysningsspørsmål eller låne kredittkort fra foreldre eller andre som er over 18 år om det er nødvendig. Det vil derfor være en utfordring i seg selv å kontrollere alder. Ettersom aldersregulering mangler rettslig grunnlag, kan det heller ikke være noen rettslige konsekvenser av brudd på verifisering av nettaktørenes egne aldersgrenser. Det er dermed ikke grunnlag, verken praktisk eller rettslig, for å kreve at internettaktørene skal verifisere brukerens alder.

4.4 Ved aldersregulering av barns egenpublisering på nett, vil da innholdet være avgjørende?

Jeg vil i det følgende drøfte om det er mulig å lovregulere barns publisering av personopplysninger. Deretter vil jeg se på innholdet i publiseringen og diskutere om det vil være avgjørende i forhold til hvilke aldersgrenser man kan operere med.

FNs Barnekomite har uttrykt bekymring for barn og medier i en egen General Discussion Day⁵⁸. Komiteen påpeker at selv om mediene kan spille en sentral rolle i formidling av informasjon om barns rettigheter, kan de også utnytte og skade barn. BK art. 17 gir barnet rett til tilgang til informasjon som er relevant for deres situasjon. I denne bestemmelsen oppmuntrer konvensjonen utvikling av egnede retningslinjer for å beskytte barn mot informasjon og stoff som er skadelig for deres velferd. Dette taler for at Norge ved hjelp av aldersgrenser kan beskytte barn mot selvpåførte krenkelser på internett.

4.4.1 Er lovregulering av barns egenpublisering mulig?

Et viktig forhold er å avklare om norsk ytringsfrihet hindrer regulering av barns rett til å publisere informasjon om seg selv på internett. I Norge er ytringsfriheten lovregulert gjennom Grunnloven § 100 som gjelder for barn så vel som voksne. Den rettslige ytringsfriheten er noe annet enn den reelle ytringsfriheten. Barn har ikke i like stor grad som voksne anledning til å uttrykke seg. Dette ser vi i grl. § 100 (4) hvor det åpnes for forhåndssensur dersom «det er nødvendig for å beskytte Børn og Unge imod skadelig Paavirkning fra levende Billeder.» Det framgår av ordlyden at unntaket kun gjelder informasjonsfriheten. Forarbeidene gir ikke

⁵⁸ CRC/C/50 avsnitt 9 «The Child and the Media»

veiledning om hva som skal gjelde for barn som selv publiserer ytringer. Barn har dermed i utgangspunktet ikke samme ytringsfrihet som voksne, fordi ytringsfriheten er uløselig knyttet til ansvaret for det som ytres, jf. vergemålslovens § 1 (2).

Norge har anledning til å regulere barns publisering på internett ved aldersgrenser. I forhold til internett vil norsk lovgivning likevel begrenses av mangel på muligheter til å regulere bruk av servere i utlandet.

4.4.2 Hvilke aldersgrenser kan være relevante i forhold til hvilket innhold?

Jeg vil nå drøfte hvilke aldersgrenser som kan være relevante i forhold til hvilket innhold ved en eventuell lovregulering av barns publisering på nett. Jeg har tidligere konkludert med at barn trolig får samtykkekompetanse etter personopplysningsloven § 2 nr. 7 når de er fylt 15 år i forhold til å publisere personopplysninger på nett, men vil dette gjelde for alle former for publisering?

De to nettstedene jeg har trukket frem i oppgaven, har forskjellige aldersgrenser. Facebook har 13 år og Deiligst.no har (minst) 15 år. Forskjellen har sin forklaring i to forhold; Facebook er en lukket side der man kan begrense innsyn, mens Deiligst.no er åpen for alle. Det er kanskje naturlig at det for lukkede sider er en lavere aldersgrense enn for åpne sider, men en slik sonndring vil neppe være relevant ut fra reglene i personopplysningsloven. Dessuten fokuserer Deiligst.no på kropp og utseende og legger opp til publisering av sensitive opplysninger, som bilder av lettkleddede personer, i dette tilfellet barn. For slik publisering kreves det et særlig vern.

Datatilsynet har i sine retningslinjer vurdert at ved publisering av sensitive opplysninger fra mindreårige, kreves det samtykke av foreldrene. Altså en 18 års aldersgrense. Sensitive opplysninger er i denne veiledning de samme eksempler som man finner i personopplysningsloven § 2 nr. 8 og bilder av lettkleddede personer vil gå under punkt d) «seksuelle forhold». Det kan ikke forventes at barn i 15-årsalderen innser hvilken risiko det kan være å eksponere seg i slike halv-pornografiske nettfora.

Når det gjelder publisering av sensitive opplysninger, vil trolig en 16-åring i større grad være bedre rustet til å forstå konsekvensene av publiseringen. I Norge er den seksuelle lavalder 16 år, jf. straffeloven § 196, og seksuell aktivitet og utforskning er en del av ungdommers hverdag over 16 år. For dagens ungdom vil kanskje internett være en del av denne utforskningen.

Et annet argument som taler for at en 16-åring er i stand til å forstå konsekvensene av å publisere slike bilder på nett er aldersbestemmelsene innen helselovgivningen. Det vil som nevnt være naturlig at en 16-åring gis rett til å publisere sin helseinformasjon slik han eller hun ønsker. Helseopplysninger er i følge personopplysningsloven § 2. nr. 8 også regnet som «sensitive opplysninger».

Et argument for at en aldersgrense på 16 år ikke er høyt nok, er den spesielle situasjonen som kan oppstå ved at informasjonen som publiseres på internett kan bli kopiert «i det uendelige» og at andre kan få både bruks- og eiendomsrett til denne informasjonen. Brukerbetingelsene til Deiligst.no kan belyse dette.

Eiendomsretten til bilder som blir publisert på Deiligst.no overtas helt og holdent av nettaktøren. I deres betingelser heter det at bildene som blir lastet opp, kan brukes av lignende

sider i Norge/andre land, i andre medier, i reklame og i mailutsendelser uten samtykke fra brukeren. Det foreligger ingen forklaring på hva som legges i begrepet «lignende sider», og heller ikke noen spesifisering av hvordan man håndterer bildene i de forskjellige aldersgruppene. Et eksempel på hvordan Deiligst.no kan benytte seg av bildene er å tilby andre brukere muligheten til å kjøpe bilder for nedlasting som MMS i deres mobiltelefoner. Dermed kan bilder av barn spres i ukjent omfang, og med liten kontroll fra de som opprinnelig har lastet inn slike bilder⁵⁹. Spørsmålet er om Deiligst.no har rett til å kreve en slik overtagelse av eiendomsretten til bildene.

Det følger av åndsverklovens at skaperen av verket har enerett til å råde over sitt verk, jf. åndsverksloven. § 2. Enerett innebærer at handlingene er forbeholdt opphavsmannen og det gir vern mot at andre foretar noe uten samtykke fra opphavsmannen. Dette vil i vår sammenheng bety at personen på bildet har enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten. Utgangspunktet er derfor at Deiligst.no ikke kan sette slike betingelser. Vil dette endres ved at barnet har samtykket i brukerbetingelsene? Etter åndsverksloven. § 3 kan opphavsretten til for eksempel et bilde overdras til en annen. Men overgang av opphavsrett skal tolkes strengt og i disfavør av den som får bildet overdratt⁶⁰. Det er kun den konkrete bruk som er avtalt, som kan overdras. All annen bruk er fortsatt på opphavsmannens hånd. Dette fremgår av spesialitetsprinsippet i åndsverksloven. § 39 a. Det vil si at Deiligst.no må ha selvstendig samtykke etter loven, altså «frivillig, uttrykkelig og informert erklæring fra den registrerte om han eller hun godtar behandling av opplysninger som seg selv» jf. personopplysningsloven. § 2 nr. 7. Det er uavklart om barn har slik samtykkekompetanse og forstår hva konsekvensene av dette vil være. Brukerbetingelsene kan være vanskelige å forstå, og barnet vil derfor ikke være informert nok til å kunne samtykke. En slik klausul hos Deiligst.no vil nok også være problematisk i forhold til regelen i personopplysningsloven. § 2 om tilbakekallelse av samtykke.

Selv om åndsverksloven stopper for videre distribusjon av bilder som barn publiserer, er det liten tvil om at dette til stadighet skjer. Opphavsrett er regnet som et komplekst område, og når man i tillegg må forholde seg til andre lands jurisdiksjoner, kan det tale for at en 16-års aldersgrense ikke er nok. Det er trolig derfor Datatilsynet i sine unntak fra 15-årsgrensen, har valgt å sette 18-årsgrense på «sensitiv informasjon» jf. Datatilsynets retningslinjer.

Ut fra drøftelsene og en samlet vurdering kan Datatilsynets retningslinjer om henholdsvis minst 15 år for samtykkekompetanse til vanlig publisering på nett, og minst 18 år for sensitiv informasjon, være et godt utgangspunkt for en eventuell aldersregulering av barns publisering av personopplysninger på internett.

4.5 Oppsummering

I dagens lovgivning har vi ingen aldersbestemmelser om barns publisering på internett. BK ønsker ikke at aldersgrenser skal begrense barns rett til å bli hørt. Datatilsynet har satt opp aldersgrenser i sine retningslinjer, men disse gir ikke den rettslige forankring som legalitetsprinsippet krever. Personvernretten er dermed ikke utformet med særlig henblikk på barns sårbare situasjon⁶¹.

⁵⁹ Henrik Øyan Gunnulfsen, Seksuell selvrealisering eller barneporno?

⁶⁰ Ot.prp.nr.26 (1959-60)

⁶¹ Se mer om kritikk: NOU 2009:1 og Smith «Om barnets personvern», s.106 og flg.

Selv om enkelte nettaktører har valgt å bruke aldersgrenser for barn, er de ikke forpliktet til dette ved norsk lov. Hvis aldersgrensene er satt for lavt, vil heller ikke barn etter norsk rett ha samtykkekompetanse til å inngå slike avtaler med nettaktørene.

Ettersom aldersregulering mangler rettslig grunnlag, kan eventuelle brudd på nettaktørenes egne aldersgrenser heller ikke få rettslige følger.

Norge har mulighet til å regulere barns publisering på internett ved aldersgrenser både etter BK og norsk grunnlov. Ved en slik regulering er det behov for å se på aldersgrenser i lovgivningen i sin helhet for å finne aldersgrenser som synes rimelige når det gjelder personvern.

Lovregulering av aldersgrenser på sosiale medier er krevende og krever hensyn til mange momenter. Jeg vil ut fra drøftingene over mene at 15-års aldersgrense er riktig i forhold der personopplysninger publiseres. Det bør være en 16-års aldersgrense ved publisering av sensitive personopplysninger, men strengere for publisering av seksualisert innhold som lettkledd eller nakne personer, kanskje på 18 år. Dette samsvarer med de aldersgrenser som er omtalt ovenfor og vil sikre barn det nødvendige personvern og derfor forhåpentligvis bli oppfattet som rettferdig av barn selv.

5. Barns rett til medinnflytelse i skolen

5.1 Innledning

5.1.1 Tema og problemstilling

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på lovbestemte aldersgrenser som regulerer barns rett til å bli hørt og dermed få medinnflytelse i skolen. Først vil jeg undersøke Norges forpliktelser etter BK, og deretter se på et utvalg aldersgrenser som i dag gjelder for skolen. Jeg vil kun ta for meg grunnskolen, det vil si den 10-årige obligatoriske skolen for barn fra 6 til 16 år.

Barns rettigheter i skolen er klarere regulert i lovgivningen enn aldersgrenser i sosiale medier. Kapittelet vil derfor bære preg av å gi en oversikt over aldersgrenser i skolen som kan være et sammenlikningsgrunnlag i forhold til publisering personopplysninger via sosiale medier på internett (kap. 4) Jeg har imidlertid valgt å konsentrere meg om aldersgrensene 12 og 15 år, da disse to er mest skjellsettende for elevene og som jeg også vil ta for meg i sammenlikningskapittelet (kap. 6)

5.1.2 Aktuelle lover

Grunnskolen i Norge reguleres av opplæringsloven. Når det gjelder barns uttalerett vil også barneloven være aktuell⁶².

Etter opplæringsloven § 2-1 (3) begynner barnet på skolen det kalenderåret det fyller seks år. Grunnskolen er inndelt i barnetrinn som omfatter første til syvende trinn og ungdomstrinnet fra åttende til tiende trinn, jf. § 2-3 (2).

⁶² Barneloven gjelder til tross for tittelen "Lov om barn og foreldre" også når det gjelder skolerett. Barneloven gir barn rettigheter til å bli hørt i personlige saker, og har også bestemmelser som direkte regulerer utdanning jf. § 32.

Skolelovgivningen inneholder flere bestemmelser vedrørende barns uttalerett og rett til å bli hørt. Det er regler om organisert medvirkning gjennom råd og utvalg, og i tillegg er det bestemmelser om barns valgmuligheter i forhold til hvilken undervisning de ønsker. I juridisk teori blir ofte retten til å bli hørt i skolen regnet for å legge grunnlaget for demokratisk deltagelse senere i livet.

5.1.3 Noen sentrale begreper

Tidligere i oppgaven har jeg brukt begrepet barn. I opplæringsloven omtales barnet som elev. Ordvalget i opplæringsloven gir uttrykk for at skolen kun har ansvaret når barnet er i skolen, men i oppgaven vil jeg fremdeles oftest bruke ordet barn.

Skolelovgivningen lar til tider klassetrinnet være utslagsgivende for rettigheter barn har til å bli hørt, jf. opplæringsloven § 2-4 (3) og 6-2 (6). Klassetrinn kan omfatte flere aldersgrupper og gjelde elever med stor variasjon i bakgrunn og utvikling, noe som kan medføre at barn får en svakere uttalerett enn det alderen tilsier. I 1.trinn er elevene 5- 7-år, da man begynner i det kalenderåret man fyller 6 år. Hvis barn i 1.trinn regnes som for unge til å bli hørt, vil dette gå utover klassens 7-åringer. Men også når det gjelder skolestart, skal det foretas en modenhetsvurdering. Etter opplæringsloven § 2-1 (3) kan man dersom det etter en «sakkunnig vurdering er tvil om barnet er komme tilstrekkeleg langt i utviklinga si til å starte i skolen, har barnet rett til å utsetje skolestarten eitt år dersom foreldra krev det». I tillegg kan man også vurdere å fremskynde skolestart med ett år før «når det innan 1. april har fylt 5 år» jf. Opplæringsloven § 2-1 (3).

For å bli hørt med sine meninger, skal det etter barneloven § 31 foretas en vurdering av om barnet er modent nok til å ha synspunkter og forstå konsekvenser av egne og andres uttalelser. Med en slik variasjon vi har sett ovenfor med hensyn til alder i et klassetrinn, vil det være stor forskjeller i modenhet innad i en klasse.

5.2 BK og norsk skolelovgivning

Barnekomiteen har i General Comments nr. 12 viet en særskilt del til skolen. Komiteen har her presisert at statene skal gi barn muligheten til å uttrykke sine meninger og at deres meninger blir gitt behørig vekt.⁶³ Det understrekes at ved læring må barns forhold også ellers i livet tas med i betraktning, og derfor må skolen inkludere både barn og deres foreldre for å planlegge faginnholdet og et godt læringsmiljø.⁶⁴

Barnekomiteen gir klare anbefalinger om hvordan barns deltagelse i skolen bør oppnås. De nevner blant annet klasseråd, elevråd og representasjon i skolens organer.⁶⁵ Her gis elevene mulighet til å fremme sine synspunkter på praktisering av skolens retningslinjer og regler. Barnekomiteen er likevel klar over at det til tider kan være vanskelig å oppfylle barnets rett til å bli hørt, fordi så mange skoler og klasserom preges av mobbing, mangel på respekt og vold.⁶⁶

⁶³ General Comments no. 12 (2009), pkt. 106

⁶⁴ General Comments no. 12 (2009), pkt. 107

⁶⁵ Day of General Discussion (2006), pkt. 20-24 (Tilsvarende presisering finnes ikke i GC no. 12).

⁶⁶ General Comments no. 12 (2009), pkt. 105

Til tross for at barnets uttalerett har vært et tema lenge, er det en oppfatning i teorien at vektleggingen av elevens stemme sjelden er sentral verken i lærerutdanningen, lærerpraksis eller forskning⁶⁷.

Våren 2004 kom St.meld nr. 30 (2003-04) «Kultur for læring». Denne dannet grunnlaget for Kunnskapsløftet 2006. Her poengteres barns rett til å bli hørt: «Læringsmiljøet omfatter blant annet det fysiske og det sosiale miljøet på skoler og i lærebedrifter, elevenes mulighet for konsentrasjon og medvirkning, og relasjonene mellom lærere og elever».⁶⁸

Stortingsmeldingen viser til at medvirkning ikke betyr at barnet skal bestemme, men ta del i og være aktiv i planleggingen, gjennomføringen og vurderingen av egen læring. Dermed mener flere, blant annet Elisabeth Backe Hansen, at medvirkning mer er et formålsrasjonelt spørsmål enn et rettighetsspørsmål.⁶⁹

En forutsetning for at Norge fullt ut kan etterkomme art. 12 i BK er at alle pedagogiske miljøer inkluderer et deltagende barn. En slik deltagelse kan også ha innvirkning på skolens miljø.

Barns rett til å bli hørt etter BK art. 12 gjelder etter ordlyden det enkelte barn og er derfor en individuell rettighet. Men Barnekomiteen har tolket bestemmelsen slik at også barn som gruppe har denne rettigheten⁷⁰.

5.3 Krav til modenhet

I en klasse med 25-30 barn kan det være vanskelig å praktisere modenhetskravet. En differensiering av barna på grunnlag av deres modenhet vil være problematisk. Dersom det forelå ulike rettigheter for barn i samme alderstrinn vil det kunne bli opplevd som ulikhet for loven.

Barnekomiteen påpeker i sine generelle uttalelser at en slik modenhetsvurdering er vanskelig på gruppenivå. Likevel presiserer de at statene er forpliktet til å «listen to or seek the views of those children speaking collectively»⁷¹.

På samme måte som i drøftingene av aldersgrenser i sosiale medier vil jeg heller ikke innen skolelovgivning gå på inn av hvem og hvordan en modenhetsvurdering skal gjennomføres.

5.4 Hvilke aldersgrenser gjelder for barns rett til å bli hørt?

5.4.1 Innledning

Læreplanverket og Opplæringsloven med forskrift beskriver flere former for elevmedvirkning. Det følger av opplæringsloven § 2-3 (3) at elevene skal være «aktivt med i opplæringa». Jeg vil her se på utvalgte lovreguleringer som tar for seg barns rett til å påvirke skolehverdagen, og på hvilke alderstrinn de forskjellige rettighetene oppstår.

⁶⁷ Thomas Nordahl, Eleven som aktør

⁶⁸ St.meld nr. 30 (2003-04) "Kultur for læring". Kap 2.1.

⁶⁹ Elisabeth Backe Hansen, Skolen som arena for demokrati og medvirkning blant elevene?

⁷⁰ General Comments no. 5 (2003), pkt. 12 og General Comments no. 12 (2009), pkt. 9.

⁷¹ General Comments nr. 12 (2009), pkt. 10.

Skolehverdagen skal etter loven være organisert slik at både foreldre, barnet selv og skolen som institusjon skal ta avgjørelser om barnet. Det følger av barneloven § 30 at det i utgangspunktet er foreldre som skal ta avgjørelser for barnet før det er myndig, men at barnet gradvis skal få større bestemmelsesrett jo eldre det blir, jf. barneloven § 33. Særlig på områder som ikke er et ledd i foreldrenes oppfyllelse av omsorgsplikten gjelder dette.⁷²

På flere områder blir barnet hørt uten lovgiver har satt aldersgrenser. Jeg kan kort nevne at barnet skal bli hørt forut for avgjørelser om bortvisning og annen «refsing» i skolen, jf. opplæringsloven § 2-9. I kapittel 11 i opplæringsloven finner man bestemmelser som skal sikre elever, foreldre og tilsatte innflytelse på avgjørelser som gjelder skolen. I tillegg gir kapittel 9a i opplæringsloven alle elever rett til et godt fysisk, psykisk og sosialt skolemiljø, hvor det er fokus på elevenes bidrag og medvirkning for at disse målene skal kunne oppnås, jf. blant annet § 9a-4 om elevdeltaking.

5.4.2 Rettigheter ved skolestart

Etter opplæringsloven skal alle barn mellom 6 og 16 år gå i grunnskolen. Et barn er fra 6-årsalderen forventet å kunne oppfylle plikter på skolen, blant annet å daglig møte på skolen og delta i undervisningen, jf. opplæringsloven. § 2-1. De første skoleårene vil naturlig nok samarbeid med hjemmet være viktig, da barna i større grad er avhengige av sine foreldre.

Barneloven § 33 gir barn gradvis selvbestemmelse i svært ung alder. For eksempel kan verken foreldrene eller skolen tvinge en 6-åring til å dusje etter en gymnastikktime. Når barn blir så gamle at de etter barneloven skal høres i spørsmål som angår dem, har de allerede normalt gått på skolen i ett år. Når barnet er 7 år skal barnet få muligheten til å si sin mening før det tas avgjørelser om personlige saker for barnet. I følge forskrift til opplæringsloven angående dialog om utvikling skal det tas opp temaer som hvordan barnet arbeider i det daglige, og hvordan barnet står i forhold til kompetansemålene i læreplanverket, jf. § 3-8. Temaene her må regnes som «personlig tilhøve for barnet» etter barneloven § 31 (1). Det er også trolig at barnet vil ha synspunkter og et ønske om å gi uttrykk for dem. Utgangspunktet for lovverket er dermed at de ikke krever en modenhetsvurdering av barn og gir det uttalerett når det etter barneloven § 31 har en lovmessig rettighet til å bli hørt.

5.4.3 Innflytelse gjennom elevråd

Gjennom elevrådet får elevene en kollektiv medvirkning. Elevrådet er kanskje det viktigste forum der eleven får innflytelse på skolehverdagen. Skolen er pliktig til å ha to elevråd, ett for klassetrinnene 5-7 og ett for klassetrinnene 8-10, jf. opplæringsloven. § 11-2. Ingen av rådene eller utvalgene er gitt beslutningsmyndighet i loven.⁷³ Formålet for elevrådet er å fremme elevens interesser og skape et godt skole- og læringsmiljø, jf. opplæringsloven § 11-2 (4).

Elever i grunnskolen får dermed ikke muligheten til å bli hørt gjennom elevråd før 5. trinn, det vil si i 10-11-årsalderen. Etter barneloven § 31 skal barn bli hørt i saker som angår dem etter fylte 7 år. Hvor mye elevrådets meninger blir vektlagt i denne aldersgruppen er usikkert.

⁷²Geir Helgeland, Opplæringslova, Kommentartutgave, s.31

⁷³ Geir Helgeland, Opplæringslova, Kommentartutgave, s.305

Det foreligger ingen lovfestet plikt til å ha elevråd for 1-4 trinn, men det følger av forarbeidene at bestemmelsen ikke hindrer at også yngre barn kan ha elevråd, enten som et eget råd eller som del av et felles råd for hele grunnskolen.⁷⁴

For klassetrinnene 8-10 er de yngste elevene normalt 13 år. Barn over 12 år har ifølge barneloven § 31 en ubetinget rett til å bli hørt. Hvor mye meninger og synspunkter skal tillegges vekt avgjøres av sak og modenhet. Det ser ut til at skolen har fulgt barneloven ved å skille elevrådene i henhold til de to nevnte alderstrinn, og at en svært viktig rettighet i barns liv er på plass ved fylte 13 år (8. trinn). Men en slik rettighet burde vært etablert tidligere, slik at barn var sikret rettigheten når de fylte 12 år. Departementet har i forskrift til opplæringsloven gått vekk fra en tidligere 12-årsgrense for individuelle elevsamtaler, og en slik endring burde også vært gjort ved elevråd slik at barn på 12 år sikres å bli hørt med sine synspunkter.

Spørreundersøkelser viser at elevdemokratiet er det området barn forbinder mest med deltagelse og muligheter til å kunne påvirke sin egen hverdag.⁷⁵ Men selv om elevene har en lovfestet plikt til å ha elevråd, er det ikke dermed sagt noe om hvor stor vekt det legges på barnas synspunkter.

5.4.4 Skillet ved 12 år

Elever fra og med 8.trinn (ca. 13 år) kan selv velge skriftlig hovedmål og målform i lærebøkene, jf. opplæringsloven § 2-5. Dette gjelder også ved valg om opplæring i samisk og finsk, jf. § 2-7.

Med hjemmel i § 2-3 (3) har departementet gitt forskrift om elev vurdering i grunnskolen i kapittel 3. Hvert år skal kontaktlæreren ha minst to samtaler med elevenes foreldre, jf. forskrift 23.06.2006 nr.725 til opplæringsloven § 3-2. Her skal det legges vekt på god tilbakemelding og veiledning til elevene. Forskriftene understreker også at det skal legges til rette for at elevene kan gi en god egenvurdering, jf. § 3-1. Tilbakemeldinger til elevene og en løpende dialog mellom lærer og elev er regnet som et av de mest effektive virkemidlene for å fremme elevenes læring⁷⁶.

Tidligere hadde elevene kun rett til å delta i samtalen etter at eleven har fylt 12 år, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-2 (2006-08). Elevene under 12 år kunne delta dersom skolen og foreldrene mente det var hensiktsmessig. Bestemmelsen understreker ansvaret for samarbeidet med hjemmet understreket, og det var krav til foreldresamarbeid i forbindelse med vurdering av eleven. Forskriftene ble endret i 2009 da det ble foreslått en ny § 13-3d som lovfester plikt til foreldresamarbeid for kommunen og fylkeskommunen. I tillegg ble begrepet «elevsamtale» skiftet til «dialog om utvikling». Ved å fravike en aldersgrense for å medvirke i elevsamtale, la lovgiver seg dermed på en modenhetsvurdering for når barn kan være med på slike samtaler. Dette synes å være mer i tråd med formuleringene i BK art. 12. Men når skolene selv velger å involvere barn i samtalene ut fra modenhet kan dette føre til lokale forskjeller for barna.

I St.meld nr. 16 (2006-2007) s. 77 ble behovet for å ta del i egen læring fremhevet: «Alle elever... har behov for informasjon om og vurdering av sin læringsutvikling for å motiveres

⁷⁴ Ot.prp.nr.46 (1997-1998). Kap.11 Organ for brukarmedverknad i skolen

⁷⁵ Barns deltagelse i skolen, Jorun M. Holte s. 52

⁷⁶ St.meld. nr.31 (2007-2008) s.30.

til innsats. De må gis en klar forståelse av de forventninger som stilles, og gis muligheter for å bli bevisst og utvikle sine egne ambisjoner, uavhengig av familiebakgrunn». Videre understrekes det at «Tilbakemeldinger underveis i opplæringen, dvs. tilbakemeldinger som er ikke-evaluerende, støttende, spesifikke og blir gitt i situasjoner når arbeidet pågår, er et av de mest effektive virkemidlene for å heve elevenes læring⁷⁷». Dette taler for at barn fra skolestart skal få ta del i den årlige samtalen.

En slik tilnærming vil samsvare med det vi finner på flere andre rettsområder, blant annet i adopsjonsloven hvor det heter at «yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelser om adopsjonsbevilling skal gis» jf. § 6.

I forskrift om endring i forskrift til opplæringslova (2009)⁷⁸ heter det i § 3-8 at «læraren skal jamleg ha dialog med eleven om utviklinga i lys av opplæringsloven». Bestemmelsen gir elevene rett til å få tilbakemeldinger på hvordan han eller hun utvikler seg i forhold til de overordnede målene med opplæringen, og hvordan elev, lærer og skole kan bidra til læringsmiljøet. I tillegg gis eleven mulighet til å gi tilbakemelding til lærer og skole⁷⁹. Slike tilbakemeldinger kan også gis i den årlige Elevundersøkelsen. Også her er det kun de større barna i grunnskolen som får være med på. Elever fra trinn 7-10 er pålagt å gjennomføre Elevundersøkelsen, jf. Forskrift til opplæringsloven § 2-3. Undersøkelsen er nett basert, og elevene skal her få kunne få påvirke opplæringen på skolen.

Tidligere var 12 år et skille for når barnet fikk medvirke i elevsamtalen, i dag er lovgivningen endret i tråd med anbefalingene fra BK. 12 år er likevel et viktig skille for barn da de kan selvstendig velge hovedmål og målform.

5.4.5 Skillet ved 15 år

Et viktig skille for eleven går ved fylte 15 år. Overgangen fra grunnskolen til videregående skole innebærer retten til selv å kunne velge utdanning, for eksempel om praktisk eller teoretisk rettet videregående skole. Dette henger sammen med bestemmelsen i barneloven § 32 hvor «barn som er fylt 15 år, avgjør sjølv spørsmål om val av utdanning og om å melde seg inn i eller ut av foreninger.» Også i grunnskolen kan eleven ta valg etter fylte 15 år, da for eksempel om valg av spesialundervisning, jf. opplæringsloven § 5-4.

De kan selv be om fritak fra faget Kristendoms-, religions- og livssynskunnskap (KRL-faget), jf. § 2-3a (5) jf. § 2-4. Dette faget er nå endret og heter Religion, livssyn og etikk (RLE).

Dette henger trolig sammen med bestemmelsen om at barn over 15 år kan melde seg inn og ut av trossamfunn, jf. lov om trdomssamfunn og ymist anna § 3. Etter kirkeloven kan barn over 15 år melde seg ut av Den norske Kirke, jf. 3 nr. 6.

Hvordan stiller det seg med å «få fritak frå dei delar av undervisninga.... som dei ut frå eigen religion eller eige livssyn opplever som utøving av ein annan religion» hvis barnet er under 15 år og ønsker et slikt fritak? Jf. opplæringsloven § 2-3a (2) jf (5).

Utgangspunktet i opplæringsloven er at for elever yngre enn 15 år skal foreldrene bestemme angående KRL-undervisning uten at barnet trenger å samtykke⁸⁰. Etter BK art. 26 skal foreldre har fortrinnsrett til å bestemme hva slags undervisning deres barn skal få. Men

⁷⁷ St.meld nr 16 (2006-2007) s. 77

⁷⁸ FOR 2009-07-01 nr 964

⁷⁹ Høringsnotat om endring i forskrift til opplæringslovens..., Utdanningsdirektoratet

⁸⁰ Geir Helgeland, Opplæringslova, Kommentartutgave, s.31

samtidig skal barnet bli hørt med sine synspunkter uavhengig av alder. En slik 15 års regel synes ikke forenlig med BK. FNs barnekomite har omtalt det tidligere KRL-faget i forbindelse med Norges tredje rapport i 2005. Her viser komiteen til uttalelser fra FNs menneskerettighetskomite om at faget er i strid med FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter art. 18. nr. 4. Barnekomiteen var også positiv til endringer i opplæringsloven som ble gjort for å imøtekomme FN-komiteens kritikk⁸¹. Barnekomiteen uttaler: "the curriculum "Religions, Knowledge and Ethical Education" may be discriminatory". Barnekomiteen foreslår videre at det skal tilbys alternativer for barn som ikke ønsker å delta i KRL-faget. Disse kommentarene er mindre relevante ettersom en del er endret i tråd med kritikken.

Spørsmålet om KRL-faget var også oppe til dom 29.juni 2007 i EMD⁸². Her kom domstolen frem til at den begrensede fritaksretten for KRL faget var i strid med Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. Dette medførte blant annet endringen av fagets formål og kompetansemål og navnet ble til RLE. EMD gikk imidlertid ikke inn på temaet når de vurderte denne saken.

Når barn over 12 år har rett til å si sin mening om innmelding og utmelding av trossamfunn, jf. lov om trudemssamfunn § 6 (4), taler dette for at barnet bør inkluderes i prosessen om fagvalg når barnet har fylt 12 år. Barn skal som nevnt få si sin mening etter fylte 7 år ved avgjørelser om barnets personlige forhold. Når barnet er 12 år skal det legges stor vekt på hva barnet mener. Et 12 år gammelt barn som uttrykker sterke motforestillinger om å bli undervist i en bestemt religion, kan kanskje sies å være modent nok til å kunne reflektere over emnet og dermed at synspunktet skal tillegges stor vekt. I tillegg er personlig tro kanskje noe som en 12 åring selv vet mest om? Med tanke på at RLE-faget er kontroversielt og at barnet har rett til å bli hørt med sin mening, jf. bl.§ 31 (2), vil trolig foreldre være pliktet til å samråde seg med barnet etter fylte 12 år, før det avgjøres om barnet skal delta eller ikke.

15-årsgrensen er altså en viktig alder i skolelovgivningen, på samme måte som i forvaltningsretten⁸³, strafferetten⁸⁴ og i økonomiske anliggende.⁸⁵ 15 år er grensen for når barnet selv kan klage på enkeltvedtak etter forvaltningsloven, jf. forskrift til opplæringsloven § 5-2⁸⁶. Retten til å klage på enkeltvedtak er også hjemlet i Opplæringsloven kap. 15. Enkeltvedtak kan for barnet gjelde standpunktkarakter, vedtak om bortvisning, tilbud om spesialundervisning eller tiltak for dem som tilhører språklige minoriteter. Men også barn under 15 år har muligheter til å bli hørt. Også etter forvaltningsloven § 17 skal en mindreårig part kunne gi uttrykk for sitt syn i den grad han eller hun er i stand til å danne seg egne synspunkter. De mindreåriges syn skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet. Etter forarbeidene gjelder det ingen fast aldersgrense for når denne plikten utløses⁸⁷. Forvaltningen må vurdere konkret i forhold til sakens art i hvilken grad barnet kan være i stand til å danne seg egne synspunkter.

⁸¹ Geir Helgeland, Retten til utdanning, (1: Høstmørling m.fl. Barnekonvensjonen, s.211)

⁸² Folgerø m.fl mot Norge, klagenr. 15472/02, dom (Storkammer) av 27.juni 2007

⁸³ Forvaltningsloven §§ 18(1) og 27(1)

⁸⁴ Straffeloven § 46

⁸⁵ Vergemalsloven §§ 32, 33 og 56

⁸⁶ FOR 2006-06-23 nr 724: Forskrift til opplæringslova

⁸⁷ Ot.prp.nr.45 (2002-2003) (endringslov) s.61

5.5 Oppsummering

Vi har sett at barnets posisjon i skolen er mer selvstendig enn ved andre mer privatrettslige forhold⁸⁸.

Barnet får rett til å bli hørt ved 7-årsalderen og dets synspunkter skal legges stor vekt på etter fylte 12 år. Samarbeid mellom hjem og skole er svært viktig i barnetrinnet til og med 7. trinn. Barnet største innflytelse er sannsynligvis gjennom elevråd. Dette er et tilbud i lovgivningen for dem over 10 år. Dette samsvarer imidlertid ikke helt med retten barnet får etter barneloven om ubetinget å bli hørt fra 7 års alder.

Når barnet er fylt 12 år kan det velge målform i skolen, jf. opplæringsloven § 2-5, og være med på elevsamtaler, jf. forskrift til opplæring § 3-2.

Det er 15 år som er den skjellsettende aldersgrensen i skoleretten. Dette henger normalt sammen med at barnet går fra grunnskole til videregående opplæring. Barnet kan da selv avgjøre valg av fag og utdanningsretning og selv klage på enkeltvedtak, jf. forskrift til opplæringsloven § 5-2. 15 års-skillet henger nok sammen med andre avgjørende aldersgrenser man finner i strafferetten, forvaltningsretten og vergemålsloven.

6. En sammenlikning av aldersgrenser innen to rettsområder

6.1 Innledning

Som anført tidligere fraråder BK at det innføres aldersgrenser som kan fungere som barrierer for barns uttalerett⁸⁹. FNs Barnekomite har videre uttrykt at man må være på vakt mot inkonsekvens i rettslig regulering når det gjelder aldersgrenser for rettigheter og plikter⁹⁰. Til tross for denne advarselen ser man i norsk lovgivning at aldersgrenser ofte brukes og at de kan synes sprikende i forhold til hverandre. Barnets meninger tillegges behørig vekt ved ung alder noen steder i lovgivningen, mens på andre områder er det relativt høye aldersgrenser.

Med utgangspunkt i oppgavens begrensede omfang vil jeg peke på mulige inkonsekvenser for et utvalg av aldersgrensene som er drøftet i oppgaven. Jeg vil først se på en tilsynelatende manglende konsistens innen de to lovområdene, og vurderer om føringer fra andre rettsområder kan bidra til en bedre samordning. Det vil også bli drøftet om en samordning i det hele tatt er mulig gitt de store variasjoner i barns modenhet og samtykkekompetanse og gitt store forskjeller mellom lovområdene.

6.2 Manglende konsistens

I dagens lovgivning har vi ingen aldersbestemmelser vedrørende barns publisering på internett. Datatilsynet argumenterer godt for en aldersgrense på 15 år for publisering, men denne aldersgrensen er ikke rettsgyldig og det kan argumenteres for at den ikke samsvarer med den gradvise retten barnet får etter barneloven § 33. Facebook og Deiligst.no har satt

⁸⁸ Ragnhild Collin-Hansen, Barnets rett til opplæring og til vern mot marginalisering i skolen, s. 73.

⁸⁹ General Comments no. 12 (2009), avsn. 21

⁹⁰ Day of General Discussion on the Right of the Child to be Heard (2006), avsn. 38 og General Comments nr 15 til Island pkt. 20-21 (CRC/C/15/Add.203)

egne aldersgrenser som varierer fra 13 år til 18 år, men de har ikke noe opplegg for og kanskje heller ingen mulighet til å verifisere brukerens alder.

Når barnet er fylt 12 år kan det velge målform i skolen og delta i elevråd. Barnet kan nå også uttale seg om innmelding og utmelding av trossamfunn og har trolig rett til å bli hørt før det avgjøres om barnet skal delta i religiøse aktiviteter i skolen eller skal ha fritak fra deler av undervisningen i RLE- faget. Elever over 15 år kan selv be om fritak fra deler av undervisningen i RLE-faget og også selv samtykke til spesialundervisning. 15-årsgrensen regnes som skjellsettende innen skoleretten, barnet går da fra grunnskole til videregående opplæring, og kan selv avgjøre valg av fag og utdanningsretning og selv klage på enkeltvedtak. 15-års skillet henger nok sammen med andre avgjørende aldersgrenser man finner i strafferetten, forvaltningsretten og vergemålsloven.

Dersom vi tar utgangspunkt i Datatilsynets 15-årsgrense, kan det se ut til at barn vurderes som mer "voksne" eller modne og selvstendige på et tidligere alderstrinn innen skole enn ved personvern knyttet til internett. Datatilsynet mener at en 14-åring ikke er i stand til å vurdere betydningen av å publisere personopplysninger på nett, mens lovgivningen for skolen er klar på at det skal legges stor vekt på hva en 12-åring mener om flere viktige forhold både for skolen og eleven. Det kan altså se ut til at det er en manglende konsistens med hensyn til bruk av aldersgrenser innen de to lovområdene.

Barn har muligheten til å uttale seg vedrørende helserettslige spørsmål når det er fylt 12 år, jf. pasientrettighetsloven § 4-4. Når barn har fått uttalerett etter barneloven fra de er 7 år, må man spørre seg om dette er et tiltenkt avvik. Når det i tillegg er presisert i forarbeidene at ved motstrid mellom barnets og foreldrenes ønsker, skal foreldrenes syn legges til grunn⁹¹, fraviker pasientrettighetsloven rettighetene barnet får etter barneloven. Det er trolig derfor Norge har fått kritikk fra Barnekomiteen vedrørende for høy aldersgrense for uttalerett i helserettslige spørsmål.

Et annet forhold som kan føre til manglende konsistens i lovgivningen er at i noen tilfeller reguleres barnets rettigheter ved aldersgrenser, mens på andre områder vil rettighetene være avhengig av barnets modenhet. Det vil nok være slik på noen lovområder at en modenhetsvurdering er nødvendig, men på den annen side vil en slik vurdering kunne føre til forskjeller i forhold til hvilken alder barnet oppnår en rettighet. Dette kan forsterkes av at selve modenhetsvurderingen kan være vanskelig å gjennomføre og også hvem som skal stå for denne.

På noen viktige lovområder er det ikke satt noen aldersgrenser, for eksempel publisering på internett. Dette kan føre til store forskjeller, for eksempel ved at nettaktørene fritt opererer med sine egne aldersgrenser som ikke nødvendigvis samsvarer med lovgivningen på andre områder.

Når det på noen lovområder opereres med klare aldersgrenser, kan det oppstå inkonsekvens både mellom de aldersreguleringer som faktisk gjøres, som jeg har påvist ved noen eksempler, men også i forhold til de rettighetsreguleringer som bygger på modenhetsvurdering og i forhold til de områder hvor det ikke er noen aldersregulering overhode.

⁹¹ Ot.prp. 12 (1998-99) s. 134.

Bestemmelsene i barneloven kan gi føringer der lovgivningen er uklar. Dette er presisert i forarbeidene til lov om endring i barneloven «Det kan likevel ikke utelukkes at den fastsatte aldersgrensen i barneloven, i mangel av særregler på et felt, kan være veiledende i saker som angår barnet direkte og personlig»⁹². Det skal altså legges stor vekt på synspunkter fra barn over 12 år på områder der det ikke er satt noen spesifikke aldersgrenser. Likevel blir barnelovens bestemmelser fraveket flere steder i lovgivningen.

6.3 Er en helhetlig tilnærming mulig?

En helhetlig tilnærming til samordning av aldersgrenser for barn er ingen enkel oppgave. Barn er en gruppe med store individuelle variasjoner i forholdet mellom alder og modenhet, og de lever, på samme måte som voksne, svært forskjellige liv innen mange og svært ulike lovområder.

Det er inkongruens i forhold til alder og rettigheter innen personvern på internett og skole, men er det riktig å trekke slutninger fra ett lovområde til et annet og forvente parallelle aldersgrenser? Rettsområdene som er beskrevet er forskjellige og man kan ikke uten videre slutte fra det ene til det andre. Kanskje representerer skolen et mer kontrollert og dermed tryggere miljø enn internett, og kanskje er det derfor naturlig med generelt lavere alderstrinn for medbestemmelse og selvbestemmelse der. For eksempel har 12 åringer muligheter gjennom elevrådsarbeid å delta i skolens møter og ta del i viktige beslutninger angående skolen. Mens en 12-åring hjemme foran dataen ikke har samtykkekompetanse til å melde seg inn i det sosiale mediet Facebook som i tillegg har en aldersgrense på 13 år.

Når lovgiver velger aldersgrenser innen ett lovområde som ikke er i samsvar med rettigheter barnet har på andre lovområder ved samme alder, eller velger å ikke operere med aldersgrenser, kan det være et gjennomtenkt valg fra lovgivers side, men det kan også være mangel på en helhetlig tilnærming. Jeg mener barnelovens bestemmelser om aldersgrenser kan være et godt utgangspunkt for å søke harmoni i lovverket slik at det blir bedre samsvar mellom alder og rettigheter innen en del lovområder.

⁹² Ot.prp.nr.29 (2002-2003) s 61

7. Kildeoversikt

7.1 Litteratur

Backe-Hansen, Elisabeth. *Skolen som arena for demokrati og medvirkning blant elever*. (I: Kjørholdt, Anne Trine (red.). *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Oslo, Universitetsforlaget, 2010)

Coll, Line M. og Claude A. Lenth. *Personopplysningsloven: en håndbok*. Oslo, Kommuneforlaget, 2000. 212 s.

Collin-Hansen, Ragnhild. *Barnets rett til opplæring og til vern mot marginalisering i skolen*. Bergen, Universitetet i Bergen, 2008. 616 s. (dr. avhandl.)

Datatilsynet. I beste mening: et veiledningshefte om bilder av barn på nett. Oslo, Datatilsynet, 2008. 23 s.
finnes også på internett: <http://tinyurl.com/cbsxk54> (lest desember 2011)

Frihagen, Arvid, Jan Fridthjof Bernt & Ørnulf Rasmussen: *Frihagens forvaltningsrett, b. 1: Innledning til forvaltningsretten, [...]*, 2003. 335 s.
Gisle, Jon. *Jusleksikon*. 4. utg. Oslo, Kunnskapsforlaget, 2010. 528 s.

Haugli, Trude. ”Lov om barn og foreldre”, *Jussens venner*, 2007. 325 – 388

Helgeland, Geir. *Opplæringslova: lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa av 17. juli 1998 nr. 61: kommentarutgave*. 2. utg. Oslo, Universitetsforlaget, 2006. 471 s.

Helgeland, Geir "Retten til utdanning" (I Høstmælingen, Kjørholdt og Sandberg, *Barnekonvensjonen*, s. 211).

Hodgkin, Rachel and Peter Newell. *Implementation handbook for the convention on the Rights of the Child*. New York, UNICEF, 2007. 787 s.

Holte, Jorun Merethe. *Barns deltakelse i skolen: slik det fortoner seg fra barns synsvinkel*. Bergen, Psykologisk fakultet, Universitetet i Bergen, 2009. 100s. (masteroppgave)
Finnes også på internett: <https://bora.uib.no/handle/1956/3544>

Høstmælingen, Njål, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.). *Barnekonvensjonen Barns rettigheter i Norge*. Oslo, Universitetsforlaget 2008. 346 s.

Kjønstad, Asbjørn og Aslak Syse. *Velferdsrett I Grunnleggende rettigheter, rettsikkerhet og tvang*. 4. utg. Oslo, Gyldendal akademisk, 2008. 570 s.

Kjørholdt, Anne Trine (red.). *Barn som samfunnsborgere – til barnets beste?* Oslo, Universitetsforlaget 2010. 247 s.

Nordahl, Thomas. *Eleven som aktør: fokus på elevens læring og handlinger i skolen*. 2. utg. Oslo, Universitetsforlaget, 2010. 203 s.

Sandberg, Kirsten. *Tilbakeføring av barn etter omsorgsovertakelse*. Oslo, Gyldendal akademisk, 2003. 452 s.

Schartum, Dag Wiese og Lee Bygrave. *Utredning av behov for endringer av personopplysningsloven*, skrevet etter oppdrag fra Justisdepartementet og Moderniseringsdepartementet. Oslo, Justis- og politidepartementet, 2006. 226 s.

Sejersted, Fredrik... [et al.] *EØS-rett*. Oslo, Universitetsforlaget, 2011. 662 s.

Skog, Berit. *Fra World of Warcraft til YouTube, : bruk av dataspill og nettsamfunn blant deltagere på the Gathering, 19.-23. mars 2008*. Trondheim, NTNU, 2008. 76 s.

finnes også på internett:

<http://tinyurl.com/7w5blzz> (lest desember 2011)

Smith, Lucy. ”Barnets beste og barnets uttalerett”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettlige spørsmål*, 2004 ,s.223-231

Smith, Lucy. *Foreldremyndighet og barnerett*. Oslo, Universitetsforlaget, 1980. 693 s.

Smith, Lucy. ”Om barns personvern”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettlige spørsmål*, 2011, s. 106-126

Stang, Elisabeth Gording. ”Barnets rett til deltakelse i barnevernssaker”, *Kritisk Juss*, 2007, s. 36-56

Stang, Elisabeth Gording. *Det er barnets sak: barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo, Universitetsforlaget, 2007. 469 s.

Søvig, Knut Harald. *Barnets rettigheter på barnets premisser: utfordringer i møtet med FNs barnekonvensjon og norsk rett*. En utredning gjort på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet. Bergen, Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen, 2009. 234 s.

finnes også på internett:

<http://tinyurl.com/84uc7h2> (lest desember 2011)

Aasen, Henriette Sinding Aasen. *Barns rett til selvbestemmelse og medbestemmelse i beslutninger om helsehjelp*, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettlige spørsmål* 2008 s. 4-27 (FAB 2008), Gyldendal Akademisk

7.2 Henvisninger til internett

Datatilsynet. *Barn og unges personopplysninger: retningslinjer for innhenting og bruk* <http://tinyurl.com/855147u> (lest desember 2011)

Datatilsynet. *Ung i Norden 2009* (07.04.2011) delvis avslag på bruk av personopplysninger]

<http://tinyurl.com/78b3svo> (lest desember 2011)

Gunnulfsen, Henrik Øyan. *Seksuell selvrealisering eller barneporno?* [Meninger]. Oslo, Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo <http://tinyurl.com/cgrlmew> (lest desember 2011)

Høringsnotat om endringer i forskrift til opplæringsloven kapittel 3 og 4 og forskrift til privatskoleloven kapittel 3 og 4 – vurdering. Oslo, Utdanningsdirektoratet, 2008. 146 s. <http://tinyurl.com/7d8xm8m> (lest desember 2011)

Sosiale medier. Wikipedia
http://no.wikipedia.org/wiki/Sosiale_medier. (lest 1.desember 2011)

Datainspektionen 2002a: Datainspektionen, ”Registrering av personoppgifter från barn”, Samrådsyttranden desember 2002
<http://tinyurl.com/cvex5zx> (lest desember 2011)

7.3 Lover og forskrifter

Adopsjonsloven. Lov om adopsjon, lov. 20.feb. 1986 nr. 8
Barnebortføringsloven. Lov om anerkjennelse og fullbyrding av utenlandske avgjørelser om foreldreansvar m v og om tilbakelevering av barn. Lov 08.juli.1988 nr.72
Barneloven. Lov om barn og foreldre. Lov 08.april.1981 nr.
Barnevernloven. Lov om barneverntjenester. Lov 17.juli.1992 nr.100
Forvaltningsloven Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker. Lov 19.feb.1957 nr.10
Grunnloven. Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814, Lov 17.mai.1814
Menneskerettsloven Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett Lov. 21. mai. 1999 nr. 30
Opplæringsloven. Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. Lov 17.juli. 1998 nr.61
Pasientrettighetsloven. Lov om pasientrettigheter. Lov 02.juli.1999 nr. 63
Personopplysningsloven. Lov om behandling av personopplysninger. Lov 14.april.2000 nr. 31
Straffeloven. Almindelig borgerlig Straffelov. Lov 22.mai.1902 nr.10
Vegtrafikkloven. Lov om vegtrafikk. Lov 18.juni.1965 nr.
Vergemålsloven. Lov om vergemål for umyndige. Lov 22.april.1927 nr.3
Åndsverkloven. Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. Lov 12.mai.1961 nr.2

FOR-2006-06-23-724. Forskrift til opplæringslova

7.4 Forarbeider

Stortingsmeldinger
St.meld.nr. 30 (2003-2004) «Kultur for læring»
St. meld nr. 16 (2006-07) «... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring»
St. meld. nr. 31 (2007-08) «Kvalitet I skolen»

Norges offentlige utredninger (NOU)
NOU 1997:35 «Lov om barn og foreldre (barneloven)»
NOU 2009:1 «Individ og integritet. Personvern i det digitale samfunnet»

NOU 2011:12 «Ytringsfrihet og ansvar i en ny mediehverdag»

Odelstingsproposisjoner (Ot.prp)

Ot.prp.nr.59 (1959-60)

Ot.prp.nr. 46 (97-98) «Grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)»

Ot.prp.nr.12 (1998-99) «Om Lov om pasientrettigheter (pasientrettighetsloven)»

Ot.prp.nr.92 (1998-99) «Om lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)»

Ot.prp.nr.29 (2002-03) «Om Lov om endringer i barneloven mv.»

Ot.prp.nr.45 (2002-2003) «Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)»

7.5 Høyesterettsavgjørelser

Rt.2000.996 (Bøhlerdommen)

7.6. Internasjonale kilder

7.6.1 Den europeiske menneskerettsdomstol

K.U. mot Finland, klagenr. 2872/02, dom 2. des. 2008, Reports of Judgements and Decisions 2008.

Folgerø m.fl mot Norge, klagenr. 15472/02, dom (Storkammer) av 27.juni 2007

7.6.2 Den europeiske unions domstol

“Judgement of the court of 6 November 2003 in Case C-101/01 (Reference for a preliminary ruling from the Göta hovrätt): Bodil Lindqvist”. *Official journal of the European union*, 10.1.2004 <http://tinyurl.com/d6zj3c9> (lest desember 2011)

7.6.3 FNs barnekomite/Committee on the Rights of the Child

7.6.3.1 General Comments

General Comment no. 5 (2003) . “General measures of implementation for the Convention on the Rights of the Child”. (CRC/GC/2003/5)
<http://tinyurl.com/7lyyopy> (lest desember 2011)

General Comment no. 7 (2005). ”Implementing child rights in early childhood”.
<http://tinyurl.com/cmcn83w> (lest desember 2011)

General comment no. 12 (2009). “Convention on the Rights of the Child”.
(CRC/C/GC/12, 20) juli, 2009.
<http://tinyurl.com/cpq75zj> (lest desember 2011)

General comment no. 15 til Island nr 15 (CRC/C/15/Add 203)
<http://tinyurl.com/cyqqtyh>

7.6.3.2 Generelle diskusjonsdager /Days of General Discussion

Committee on the Rights of the Child. *Day of General Discussion on the Right of the Child to Be Heard*, forty-third session (29 September 2006).

<http://tinyurl.com/cbebg79> Unedited version (lest desember 2011)

Committee on the Rights of the Child. *The child in the media ?* CRC/C/50

<http://tinyurl.com/bwced8m> (lest desember 2011)

Consideration of reports submitted by States parties under article 44 of the Convention

<http://tinyurl.com/c5claqq> (lest desember 2011)

7.6.4 FNs generalforsamling

UN Convention on the Rights of the Child

<http://tinyurl.com/lomele> (lest desember 2011)

General Assembly: *Resolution adopted by the General Assembly S-27/2. A world fit for children 11.oktober 2002.*

<http://www.un.org/depts/dhl/resguide/rspec.htm> (lest desember 2011)